

Tankide tegewus lahingus ja koostöötamine jalgwäega.

I.

Lahingu tanki ülesanded.

1. Lahingu tankid on soomustud sõjariistad mekaanilise weoga, mille ülesandeks on purustada tõkkeid ja aktiivseid wastupanekuid lahingu väljal, et sellega kergendada jalgwäe edasiliikumist.

Nii on lahingu tankid pääasjalikult pääletungi abinõuks.

2. Sellest üldisest ülesandest on tingitud omadused, mis peawad tanki karakteriseerima :

a) Wõimalus wõidelda peaaegu igasugusel maapinnal ja purustada passiivseid tõkkeid, et jalgwäele läbikäiku walmistada ;

b) Küllalt tugew sõjariist jalgwäe edasi-liikumist takistawate aktiivsete wastupanude purustamiseks, ehk vähemalt kahjutaks tegemiseks.

d) Wõimalikult täielik kaitse waenlase poolt tarwitawate sõjariistade wastu.

3. Tankid üksi ei wõi wõita ega maapinda oma alla wõtta. Nad on ainult tugewaks abiks jalgwäele; sellepärast olgu tankide liikumine ja tuleandmine alati kooskõlas jalgwäe tegewusega.

II.

Tankide lahinguorganisatsioon.

4. Mitmesugused ülesanded, mis lahingu tankidele tehakse, peab täidetama, maapinna omaduste ja waenlase organisatsiooni pääle vaatamata.

Ainult üks tanki tüüp ei jõuaks kõiki, väga mitmesuguseid nõudmisi rahuldada.

Sellepärast on tarwis, pääle jalgwäe saatjate tankide, weel läbimurru tanke, kohaseid tee awamiseks jalg- ja suurtükiwäele igasugusel maapinnal ja, teisest küljest, küllalt wõimsaid tugewasti kindlustatud punktide wastupaneku häwitamiseks.

Tankide tüübid.

5. a) Läbimurru tankid:

Läbimurru tanki mudel on praegu wäljatöötamisel.

b) Saatjad tankid:

Kerged tankid:

Praegune 6,5 tonniline kerge tank on sõjariistatud ühe kuulipilduja ehk ühe 35 m/m. (ehk tugewama) suurtükiga.

Tema liikumise kiirus on praktiliselt ühest kuni wiie kilomeetrini tunnis.

Hääl maapinnal ja kuiwal ajal wõib tank:

Ülesõita kuni 170 cm. laiadest kraawidest; kaewiku laiuse ülemmäär wõib mullawalli tõttu ainult 150 cm. olla.

Läbisõita kõigist ilmasõja lõpul tarwitusel olewaist traat-tõkkeist;

Ümberlükata üksikud puud alla 20 cm. läbimõõduga ehk üksikud metall postid kuni 5 cm. läbimõõduga.

Läbisõita igasugustest elawaist aedadest ja noorest, 8—10 aasta wanusest metsast;

Ümberlükata kiwlst ehk telliskiwist kuni 40 cm. paksud müürid;

Sõita üles- ehk allamäge 100% tõusu juures;

Läbisõita kuni 70 cm. sügawast weest;

Pehmel maapinnal ehk wihmasel ajal on kõik nimetud wõimed palju wäiksemad.

Suurekaliibriliste suurtükkide pikaajalise laskmise järelduel purustud maapind on kergetele tankidele läbipääsemata.

Bensiini tagawara lubab tankile liikuda umbes 8 tundi.

Laskemoona tagawara tankil on 4800 kuulipilduja padrunit, ehk 225 37 m/m. suurtüki graanati (shrapnelli) ja 12 kartetshi.

Tanki meeskond on:

1 ohwitser ehk allohwitser, tanki ülem, ja

1 sõdur, tankijuht.

Tank mark V:

Tank mark V (Inglise tank) on kirjeldud kergest tankist tublisti raskem. Tema passiivsete tõkete purustamise võime on praeguste kergete tankide omast suurem, kuid oma suurema kogu la õhema soomuse tõttu on ta kergemini tabataw; ka ei ole tema töötamiseks ja ülewedamiseks nõnda käepärane.

Selle tanki raskus on 30 tonni, tema sõjariistadeks on üks 57 m/m. suurtükk ja 5 kuulipildujat.

Tema liikumise kiirus on 1—5 kilomeetrit tunnis.

Ülesmäge võib ta kuni 100% tõusu juures liikuda ja kuni 3 meetrit laia kraawist ülesõita.

Bensiini tagawara jätkub kuuetunniliseks liikumiseks.

Laskemoona on tankil kaasas:

100 suurtüki ja 5000 kuulipilduja padrunit.

Meeskond seisab koos 8 mehest.

Sädetelegraafi tank:

Sädetelegrafi tank on kerge tanki tüübiline. Temal on wastuwõtte ja saate aparaat, kuna sõjariistad puuduwad.

Tankiwäe organisatsioon sõja ajal.

6. Kerged tankid on ühendud rühmadesse, kompaniidesse ja pataljonidesse.

Wiie tankiline rühm (kolm tanki 37 m/m. suurtükiga ja kaks kuulipildujatega) on tõeline lahingu üksus; teda ei pea kunagi jagatama.

Kompanii seisab koos kolmest rühmast, ühest komando tankist, ühest säde-telegraafi tankist ja 8 tankilisest woorist, millest kolm tanki warustuse wedamiseks ja wiis tagawaraks; kokku on kompaniis 25 tanki, nendest 15 lahingu tanki.

Pataljon seisab koos kolmest kompaniist. Mitu kerge tanki pataljoni, majanduse ja paranduse jaoskonnad, ja üksus maanteid mööda wedamiseks moodustawad kerge tanki rügemendi.

Tanki mark V on ühendud rühmadesse, patareidesse, gruppidesse ja gruppide kogusse.

Lahingu üksus on patarei neljast tankist (kaks rühma à 2 tanki); te da ei pe a jag a t a m a.

Grupis on 3 patareid ja woor 3-st tankist, nendest üks warustuse wedamiseks ja kaks tagawaraks.

Kolm gruppi ühes majanduse üksusega moodustawad gruppide kogu.

Tanki brigaad seisab koos muutuwast tanki rügementide ja gruppide arwust ja pargist.

Iga brigaadi juurde antud pargi ülesanne on muretseda tankiwäe üksustele tarwilikku eri materjaali, hoolitseda paranduste ja ewakuatsiooni eest. Kui brigaad on lahingu tegewuses, wõib park ennast jagada kahte ossa, millest eelmine liigub ühes sõjawäe osadega ja asub lahingu piirkonnale wõimalikult lähedal; tagumisele osale on wõimsamad abinõud suuremate paranduste jaoks antud.

III.

Lahingu tankide tarwitamise üldised tingimused.

7. Tankide koostöötamine jalgwäe lahingus annab mõjuwat kasu ainult pärast seda, kui jalgwägi on rünnaku kauguseni jõudnud. Waatlemise ja sihtimise tingimused piirawad tanki tegewuse ootamata ja lähedamaa päält lahinguga.

Tanki ilmumine kaugel sellest kohast, mida ära tahetakse wõtta, annaks waenlasele rünnaku lähedusest teada, tõmbaks oma pääle waenlase suurtükkide tule ja, wõib olla, tankid saaksid enne purustud, kui nad tegewusse jõuawad astuda.

8. Normaalselt võib tankide tarvitamist ettenäha ainult massiliselt, sügavalt, hoolt kandes selle eest, et lahingus wigastud tankid saaksid kohe ümberwahetud. Tanke hoitagu pääletungi lahingu jaoks, mille sihiks on sügawa maa-ala wõitmine ja milles rinde laiendamine pärast läbimurdu sünnib piirkonnas, kus tankide liikumine wõimalik.

9. Tankide massiline tarvitamine laial rindel wõimaldab waenlase wastupanu kõige lähema aja jooksul alla suruda, sest waenlane on siis sunnitud oma tanki wastu wõitlemise abinõude tegewust laiali pilduma.

Harilikult antakse kolme rügemendilise jalgwäe diwiisi juurde üks pataljon kergeid tanke, ehk ühe esimese liini rügemendi juurde üks kerge tankide kompanii.

Kui sõjawäe käsutuses olewate tankide arw ei luba kõike wäeosi tarwiliku arwu tankidega warustada, siis määrab ülemjuhatus tankid nende wäeosade juurde, mille edust üldise operatsiooni edu iseäranis oleneb. Igal juhtumisel peab wäeosadele tanke andma ülewalpool nimetatud arwul.

See põhimõte peab olema aluseks tankide jaotamisel sõjawäe üksuste juurde.

Teisest küljest on wäga tähtis, et tankid astuksid tegewusse ühel ja selsamal silmapilgul, et waenlane ei wõiks tuld koondada üksikult ilmuwate tanki üksuste pääle ja neid üksteise järele häwitada.

10 Ühes ja sellesamas piirkonnas opereeriwad tankid peawad nõnda jaotud olema, et oleks wõimalik nende tegewus mitmes liinis üksteise järele. On soowitaw, et tankid saaksid antud kõikide nende wäeosade (diwiiside, rügementide, pataljonide) käsutusse, kes üksteise järele esimeses liinis saawad wõitlema.

Kõige õnnelikumad tagajärjed wõiwad olla tankide wäljastumisel sel lahingu ajajärgul, kui toetawas suurtükiwäes on tarwis ümberpaigutusi ettewõtta. On arusaadaw, et sel ajal kui jalgwäe edasiliikumist toetab ainult jalgwäe oma tuli, wõiwad tankid temale iseäranis hinnalist abi anda.

Pääle selle, wärskete tankiwäe osade ilmumisel lahinguwäljale päewa lõpus ehk siis, kui waenlase wäerind on läbimurtud, wõiwad olla õige suured, etteäraarwamata tagajärjed.

Lõpuks ei pea wäejuhatus mitte unustama, et tankid kuluwad lahinguwäljal ruttu ja et nende tegewuse kestwus on piiratud kaasasweetawa bensiini tagawaraga ja meeskonna wastupidawusega.

Järjekult, neid tankiwäeosi, mis jalgwäe käsutusse on antud, mitte arwesse wõttes, peab muretsema, nii palju kui wõimalik, tagawara tankiwäes. Kuid esiteks peab esimese liini jalgwäeosi warustama tankidega tarwilikul, nende edu kindlustamiseks küllasel arwul; tankide tagawara ei pea mitte eraldatult, ilma jalgwäega koostöötamiseta, tarwitama.

11. Et tankide abil saawatud tagajärjed jalgwägi aegawiitmata ära peab kasutama, kuna tankid ei saa jalgwäe aset täita, siis on mõlemad sõjariistade liigid sunnitud kõige lähedama male koostöötamisele lahingus.

See koostöötamine on tagajärjekas ainult siis, kui juba enne lahingut on loodud moraalne ja materjaalne ühendus jalg- ja tankiwäe wahel. Niisuguse ühenduse loomine nõuab aega ja tööd.

12. Maa-ala, mida kawatsetakse ärawõtta, olgu sügaw ja ulatagu vähemalt kuni waenlase kergele patareide seisukohani.

Kui waenlase suurtükiwägi ei ole desorganiseeritud selleks ajaks, kui jalgwägi jõuab määratud seisukohani, siis satuwad takistuses olewad tankid hädaohtu, mitte päästetud saada waenlase tule alt ja jääda lahinguwäljale.

Ainult tingimisel, kui maapinna omadused meile iseäranis kasulikud ja waenlase patareid kahjutuks tehtud, wõib wäikese sügawusega päaletungimine tankide toetusel ettewõetud saada. Operatsiooni juhatajad peawad järele kaaluma, kas oodatawate tagajärgede tähtsus wastab riskeeritawale hädaohule.

13. Maapind, mille pääl sünnib tankide tegewus, peab lubama küllalt kergelt edasiliikumist, vähemalt läbimurru tankidele. Tankide tegewusse astumine kõlbmata maapinnal lõpeb warasema ehk hilisema seismajäämisega, ilma jalgwäele kasu toomata.

Raskete suurtükkide tulega lõhutud positsioonid, samuti ka laiad kaewikud sünnitawad praeguste saatetankide edasiliikumisele palju raskusi. Rünnak niisuguste positsioonide pääle tankide abil wõib ettewõetud saada ainult siis, kui on tarwitada läbimurru tanke, küllalt wõimsaid teede walmistamiseks läbi kõigi tõkete.

Kui läbimurru tankid puuduwad, siis wõib kergeid tanke tarwitada ainult wäljaspool raswes keturtükkidega purustud piirkonda. Niisugu-

sel juhtumisel peawad kõik tööd, mis tankide läbisõidu valmistamiseks teha tulewad, punktipäälsetl ettenähtud ja tarwilikud töölised määratud saama.

Päaletungimine.

14. Ajajärgul enne waenlasega kontakti astumist wõiwad mõned kerge tanki üksused weeautodel weetud saada teesid mööda eelmiste jalgwäe osade järele, et nad tarwiduse korral wõiksid jalgwäele kiiresti abiks olla.

Igal juhtumisel on kasulik wedada tanke autodel ehk pukseeritawatel wankritel wõimalikult lähedal eelmistele wäeosadele, kuid alati hoitagu selle eest, et kolonn ei satuks waenlase suurtükitule alla.

15. Kontakti astumise ajal hõlbustawad jalgwäe käsutusse antud kerged tankid kiiret waenlase käes olewate punktide luuret.

16. Lahingu ajal on tarwis kõige päält tankid paigutada waenlasele nägemata kohta, wõimalikult lähedale neile määratud eesmärgist. Jalgwäe ja tankide ühine tegewus peab kindla plaani järele sündima. Selle ühise tegewuse wõimaldamiseks antagu tarwilik aeg.

17. Väljalahingus waenlase wastu, kellel weel kõik abinõud käepärast ei ole, sunnib tarwidus kiiresti tegutseda harilikku töökawa muutma. Tankide lähene-
misliikumine wõib sündida päewal, kasutades kõiki maapinna omadusi liikumise warjamiseks waenlase eest.

Samal otstarbel wõib rünnaku määrata ükskõik mis kella ajaks, kas suurtükitulega ettewalmistuse järele, ehk ilma selleta. Alguses töötab jalgwägi nõnda, nagu ei olekski tanke. Tankid liiguwad jalgwäe järele, jõuawad wiimase ni ja, tuleliinil jalgwäest mööda jõudes, astuwad lahingusse.

18. Lahingus positsioonil asuwa waenlase wastu, kellel tarwitada wõimsad abinõud, nõuab tankide wõrdlemisi kerge tabatawus eri tingimisi, mis iseäranis rünnaku tunni pääle mõjuwad. Tankide lähene-
mine päewal ja suurtükitule all kutsuks wälja möödapääse-
mata tankide enneaegse häwitamise, ilma et nad jalgwäele kasu saaksid tuua. Kui rünnak algab päewal, siis on iseäranis tähtis, et tankidel oleks hää wäljasõidu positsioon, s. o. niisu-

gune, kus tankid wõiksid eelliini läheduses warjatult waenlase suurtükitle eest oodata kuni rünnaku tunniini.

Hää wäljasõidu positsiooni puudumine sunnib rünnakut algama wara hommikul, ehk wähemalt peawad tankid kas loomuliku uduga ehk suitsu pilwedega waenlase pilkude eest warjatud olema.

On need tingimised rahuloldawad, wõib rünnaku ette wõtta kas pärast kauemat ehk lühemat suurtüki tulega ettewalmistust, ehk ilma selleta.

19. Rünnakus ilma suurtükitlega ettewalmistusega, ehk õige lühikese ettewalmistusega, silmas pidades ootamatuse täielikku ärakasutamist, on tähtis, et maapinna omadused ja waenlase kindlustuste iseloom, kus tankidel tegutseda tuleb, wõimaldaksid küllalt kergelt tankide edasiliikumist ja et tankide wäljasõidu positsioon oleks hästi lähedal esimesest liinist. Kuid soow seda kaugust wähenada on piiratud tarwidusega, tankide lähedalolu waenlasele wõimalikult hilja awaldada (mootorite mürin, lülikute plagisemine jne.).

Tankid liikugu jalgwäe ees niimoodi, et wiimasele saaks tee awatud läbi waenlase tõkete.

Kui operatsioon algab kindlustud positsiooni ärawõtmisega, kus kergete tankide läbipääsemine wõimata, siis wõib ootamata päaletungimise siiski ettewõtta, läbimurru tankide eeltarwitamisega, nagu pr. 13 seletud. Kuid läbimurru tankide tabatawuse tõttu wõib neid tarwitada ainult õo wiimastel tundidel, ehk loomuliku ehk kunstliku udu kaitsel, mis pimeduse aset täidab.

Läbimurru tankid wõiwad läheda maa päält waenlase patareisid edukalt purustada. Nad wõiwad ka ühineda kergete tankidega suuremate, hästi kindlustud wastupanupunktide ärawõtmiseks. Oma suure ja wõrdlemisi tugewa sõjariista tõttu on nendel wastupanupunkti sissetungimisel suur mõju.

20. Kui rünnaku eel oli põhjalik suurtüki tulega ettewalmistus, ja kui ei ole tarwitada läbimurru tanke, siis tuleb kergete tankide edasiliikumist kergendada sellega, et waenlase poolt ehitud tõkkes saawad wastawa tulistamisega tasandud, ehk jälle selle läbi, et oma rasketest suurtükkidest pommitamise juures jäetakse koridorid tankide läbisõiduks purustamata.

21. Igasuguse rünnaku wormi juures on tankid kohased jalgwäe toetama tema wõidetud eesmärgile jõudmise ja sää

asendamise ajal, kuid tankid tulewad wabaks lasta niipea kui jalgwägi on wõidetud maa-ala oma alla wõtnud ja wõib oma enese jõuga waenlase pääletungimist tagasi lüüa. Niisamuti tuleb tankid wabaks lasta, kui nende bensiini tagawara hakkab lõpule jõudma.

Kauem tankide pidamine wõidetud maapinnal oleks väga kasulik, et jalgwäe esimese liini seisukohta ära märkida. Kuid sellega ähwardab tankisid purukslaskmine, sest waenlase suur-tükiwägi hakkab ennast jälle korda seadma. Lõpuks raskendaks see tankiwäe osade muidugi pikka ja piinlikku uuesti kordaseadmist pärast lahingut.

Ka siis, kui rünnak on järsku seisma pandud, peab jalgwäe osa ülem, kelle käsutuses tankid on, wiimased tahapool wiima, selleks walitud kogumise punkti; tankide tarwitamine selleks, et jalgwäge, kes enam edasi minna ei jõua, edasiminekule kaasakiskuda, oleks tankide kulutamise puhtaks kaotuseks.

Tankiwäeosa ülem isiklikult kannab hoolt selle eest, et tema wäeosa saaks uuesti korda seatud kõige lühema aja jooksul; siis astub ta jälle ühendusse jalgwäeosa ülemaga, et tarwiduse korral uut rünnakut alata.

Taganemine.

22. Lahingu tankid on pääasjalikult pääletungi abinõu. Neid ei pea tarwitatama ärawõetud positsiooni flankeerimiseks.

Suurematel wasturünnakutel ja wastupääletungimistel on tankide tarwitamine täiesti otstarbekohane. Nendel operatsioonidel on tegelikult kõik pääletungi lahingut iseloomustawad omadused. Paragrafis 7 ja järgmistes antud juhatused on nende kohta täielikult makswad.

Kuid siiski peab järgmisi iseäralisi tingimusi arwesse wõtma:

Raskused ülewälpidamises ja enneaegse purustamise hädaoh, mida sünnitab tankide pikaajaline kaitsepositsioonil pidamine;

Tankide wõimalik seismapanemine nende liikumiseks kõlbmatal maapinnal, waenlase suurtükiwäe wõimsa ettewalmistuse järel.

Nii on tankide tarvitamine üldiselt lubamata taganemise lahingu esimesel ajajärgul, kus ainult võimalik pääletungi tegewus seisab kohalistes wasturünnakutes, mis päälegi waenlase wäga tugewa suurtüki tule all saaksid olema.

Tankid, mis suurema jalgwäe-osa käsutusse on antud taganemise lahingu otstarbeks, tulewad paigutada wastupaneku positsioonist tahapoole, niimoodi, et nad wõiksid jõuda nõuetawaks ajaks wasturünnaku jaoks määratud väljasõidu positsioonile

Maapinna luuret tuleb toimetada taganemise wäerinnal igalpool, kus tankide tegewus näib kasulik olewat. Nende luurete põhjal kokkuseatud operatsioonide plaan, mis tankide kaastegewusel kawatsetakse toime panna, saab kokkukõlasse wiidud üldise taganemise plaaniga. Tankide tegewuseks tarwilikud tööd tulewad täita. On tähtis, et need luured, uurimised ja ettewalmistuse tööd saaksid võimalikult kiiresti tehtud, sest taganeja ei ole mitte aja üle peremees.

Ainult sarnastel tingimistel sünnib tankide tegewusse astumine kõige kiiremini ja edu lootusega.

23. Eelmiste juhataste järelduseks on see, et suuremate wäeosade ülemad oma otsustes, selles mis puutub tankide tarwitamisse, peawad arwesse wõtma:

a) Tankide wäeosad jaotada nõnda, et oleks kindlustatud tankide massiline tarvitamine ja jalgwäe sügaw tegewus;

b) Rünnaku plaani kokkuseadmisel tankide tegewuse võimalust silmas pidada;

d) Määrata rünnaku tund nendele üldisest tegewusest osawõtwaatele wäeosadele, keda tankid toetawad;

e) Nurjamineku juhtumiseks määrata liin, kus saatjad tankid oma edasimineku lõpetaksid.

Kohe, kui tankide tegewus on lõppenud ja ära kasutatud, peawad tankid saama saadetud suurte wäeosade tagawarra, et nad ennast korda wõiksid seada ja walmis olla üldisteks operatsioonideks pr. 7 ja järgmistes tähendud tingimustel.

IV.

Tankid jalgwäe lahingus, nende kaitse suurtüki- ja lennuwäe poolt.

24. Ei ole üleliigne korrata, et jalgwäe ja tankide ühisel pääletungimisel oleneb edu nende koostöötamisest.

See lähedane koostöötamine kindlustatakse tankiwäe üksuste alluwusega lahingus löögigrupi ülemale. See alluwus ulatab kuni jalgwäe pataljoni ülemani (ühesarwatult).

25. Tankid wõitlewad jalgwäe ridades ja ühes nendega. Tankide ülesanne on jalgwäe edasiliikumist kergendada, kuna aga jalgwäe kohus on maad oma alla wõtta ja oma käes hoida.

26. Jalgwägi peab kiiresti tankide läbi wõimaldatud tegevusewabadust ära kasutama, sest suuremalt jaolt on see wabadus lühikese kestwusega. Jalgwäe enese julgeolek ripub ära niihästi kiirusest, millega ta tankide poolt wõidetud maa-ala oma alla wõtab, kui ka tankide moraalsest mõjust waenlase pääle.

Alaline tähelpanu, ülemate, iseäranis rühma ülemate, kiire otsustamine, kiirus liikumiste täidewilmises, need on edu saawutamiseks möödapääsematud tingimused.

Jalgwägi peab minema sinna, kuhu lähewad tankid: see olgu jalgwäe auks, mitte kunagi tanki waenlase kätte jätta. On tank ümberpiiratud, siis ärgu jalgwägi kahelgu laskmast tanki pihta, sest harilikud püssi ja kuulipilduja kuulid tankile häda ei tee.

Mitte ilaigi ei tohi jalgwägi, kui ta näeb tanke tagasi tulewat, taganeda, sest wiimased, wõib olla, on sunnitud taganema oma ülesannete täitmiseks (ühenduse loomine wäeosadega, läbikäigu koha otsimine, seljataha jäänud waenlase kuulipilduja häwitamine jne.).

27. Keegi ei wõi wastutada selle eest, et ühes ehk mitmes wäerinna punktis ei saa tankide tegewus kas waenlase suurtükitele, mootori takistuste ehk ettenägemata tõkete läbi wõimatuks. Järjekult on tarwilik, et teiste sõjariistliikide tarwitamine oleks niimoodi ettenähtud, et wõitlus wõiks edasi kesta ka siis, kui toetus tankide poolt täiesti ebaõnnestab.

Jalgwäe lahing, mis kombineeritud tulistamisest ja liikumisest, waenlase tulistamise abinõude häwitamine meie suurtükiwäe poolt, ja ühendus õhuwäega peawad wõima areneda kas ühes ehk ilma tankideta.

28. Suurtükk on hädaohtlik wastane tankile. Järjekult, kui operatsioonis tankid kaasa töötawad, siis on selle eduks tarwilikud järgmised tingimused:

Iseäranis mõjuw waenlase suurtükiwäe waikima sundimine;

Iseäralised abinõud waenlase suurtükkjide häwitamiseks, mis läheda maa pääle ülesseatud ja tankide wastu wõitluseks määratud on (waata VI, pr. 35).

Rünnaku piirkonnas asuwate waenlase waatluspunktide pimestamine.

Suitsupommide otstarbekohane tarwitamine.

Tankide tegewuse piirkonna kaitse lennuwäe poolt waenlase õhuwaatlemise ja lennumasinatelt pommitamise wastu.

V.

Tankide lahingutegewusse astumine.

29. Üldise luure — tankide tarwitamise suhtes — ülesandeks on anda operatsiooni juhatajale kõik andmed otsustamiseks pr. 23 põhjal. Luuret pandagu toime nii wara kui wõimalik, kuid selle juures peab kawatsetawa operatsiooni saladus kindlustud olema.

Üldist luuret huwitaab kõige päält:

Maapinna omadused mitmetüübiliste tankide liikumise hõlpsuse mõttes (maapäälsete ja õhuwaatepunktide tarwitamine, fotograafiliste üleswõtete uurimine, wangide ülekuulamine jne.).

Kas on olemas hää, waenlase õhu- ja maapäälse waatlemise eest warjatud wäljasõidu positsioon rünnaku agliini läheduses.

Mahalaadimise punktide (raudteelt ja maanteedelt) kindlaks määramine, wastawalt kawatsetawa tankide tegewuse piirkonnale, lähenemise teed, oote positsioonid.

Sarnast üldist luuret toimetatagu warakult terwel wäerinnal, kus tegewus kristalliseerunud on. See wõimaldab rünnaku ettewalmistamiseks tarwilikku aega alammäärani vähendada.

Tegewuse plaan ja rünnaku käsk.

30. Kui pr. 23 ettenähtud otsused on tehtud, määratakse tankide üksused nende diwiiside juurde, millega neil ühes tuleb opereerida. Tanki üksuste ülemad astuwad diwiisi üle-

mate käsutusse, et luuret peensusteni toime panna, kaasa töötada tegewuse kawa kokkuseadmisel ja kindlaks määrata tööd, mis tankide wäljaastumiseks tarwis teha.

Samuti sünnib see kõigi ülemate juures, kuni jalgwäe pataljoni ülemani ühesarwatud.

Tegewuse plaan ja rünnaku käsk seatakse iga ülema poolt kokku lähedas koostöötamises huwitud tanki üksuse ülemaga, kes tarwiduse korral küsimused üles wõtab tingimuste ja abinõude üle, mis tankide eri nõuete rahuldamiseks tarwis lähewad.

Ühelegi tanki üksusele ei pea antama ülesannet, mis ajalt ehk kohalt oleks eraldatud jalgwäe üksusele antud ülesandest. Peab ütlemä: „See ja see jalgwäe üksus, toetud selle tankiwäe üksuse poolt, saab ülesandeks... jne“. Ainult jalgwäe pataljoni ülema käskudes wõiwad ilmuda eri ülesanded, mis tankidele antakse ühise eesmärgi kättesaamiseks. Kuid ka sääl ei pea olema eri käsku tankidele. Käsud, mis tankiwäe üksuste (rügemendi, pataljoni ja kompanii) ülemad oma alluwatele annawad, ei ole muud kui ainult wäljawõtted nende jalgwäeosade käskudest, kelle käsutada tankid on antud.

Iga tankiwäe üksuse ülem lisab sinna juurde ainult peensused käsu täidewiimise üle, niisamuti ka korraldused, mis ainult tankidesse puutuwad (tankide warustamine, päästmise kord, maskeerimine jne.).

Tööd tankide liikumise kergendamiseks.

31. Kindlustatud positsiooni atakeerimise juures on ülesõit esimestest liinidest kaunis raske pommitamise läbi aukliks muutunud maapinna ja rohkete kaewikute tõttu.

Sellepärast on wäga tarwilik, et wähemalt meie positsiooni piirkonnas tehtaks kõik mis wõimalik, et tankide ülesõitu kergendada. Need tööd seisawad tankide liikumise teede korraldamises, läbikäikude walmistamises üle kaewikute, maskeerimise materjaali kohale toomises oote ehk wäljasõidu positsioonile, jne. Nende tööde tegemiseks määratakse eriti sõjawäelased ja kui wõimalik, siis teise liini wäeosadest.

Tankide transporteerimine väerinnale ja kogumispunktidesse.

32. Harilikult weetakse tankid väerinnale raudteed mööda.

Üks grupp tanke mark V ehk üks kompanii kergeid tanke vajab ühe rongi. Iseäranis häädel tingimustel võib rongile ehk rongilt mahalaadimine sündida kahe tunni jooksul. Kuid ettewaatus nõuab, et selleks kolm tundi antaks. Pääle- ehk mahalaadimist võib lahtisel raudteel eri silla abil toimetada; kuid paremini otsmise, kergeid tanke ka külje platwormi kaudu.

Tankiwäe üksustele tuleb anda mahalaadimiseks tarwilik materjaal, sest tankide (iseäranis Inglis) raskus nõuab maha- ehk päälelaadimisel iseäralist ettewaatust ja abinõusid.

Kergeid tanke võib ka maanteid mööda eri autodel, ehk traktori abil weetawal wankril wedada.

Pärast mahalaadimist asuwad majanduse ja pääste jaoskonnad walitud kogumise punktidesse, mis on harilikult 9—10 kilomeetrit eesliinist, ja seawad oma töökojad korda. Tankide üksused paigutatakse ümbruskonda. Kõik olgu hooliga maskeeritud. Tankistid täiendawad luuret ja juhiwad ehk teewad ise töid, mis nende wäljaastumiseks lahingusse teha tuleb.

Oote ja wäljasõidu positsioonid.

33. Tankid ei kannata pikemat käiku, ilma et neid üle ei waadataks ja reguleeritaks. Sellepärast on wäga tähtis, et neid weetaks kas raudteel ehk maanteed mööda lahingu piirkonda wõimalikult lähedale.

Kui operatsioon algab rünnakuga waenlase kindlustud positsiooni wastu, siis olgu tankid kuni lahingu eelmise õhtuni küllalt warjatud kohas, et tanki meeskond wõiks segamatult pühendada wiimased tunnid oma masinate kordaseadmiseks.

Just sellepärast weetaksegi tankid mõni päew enne rünnakut nõndanimetud oote positsioonile.

Säält lähewad tankid rünnaku eelmisel õhtul ehk ööl oma wäljasõidu positsioonile, kus nad oma bensiini tagawara täiendawad.

Suurema wäeüksuse (armee, diwiisi) ülema, kelle käsutusse tankid on antud, kohus on wõtta kõik abinõud tarwitusele, et tankide liikumist kuni wäljasõidu positsiooni waenlase eest warjata (lennuwäe rühmad tankide saateks, waenlase teatud ehk arwatawate waatluspunktide pimestaw tulistamine jne.).

Kui olukord nõuab lahingusse astumist ruttu pärast mahalaadimist, siis wõib tankide seismist oote ja wäljasõidu positsioonidel lühendada, ehk ta wõib koguni ära jääda, kuid see vähendab tankide tegewuse ulatust lahingus.

VI.

Tankide lahing lähedas koostöötamises jalgwäega.

Wäljasõit. — Tankide koht.

34. Tund, mil tankid, mis kaasa töötawad pääletungi operatsioonis, omalt oote positsioonilt lahkuwad ja wäljasõidu positsioonile jõuawad, oleneb pääasjalikult kawatsetawa lahingu iseloomust ja ka wäljasõidu positsiooni kaugusest jalgwäe esimesest liinist. See üleminek tehakse päewal ainult siis, kui teed ja operatsiooni omadused (waenlane wähearwuline ehk purustud) seda lubawad. Kuid sagedamini sünnib see üleminek öösel. Niimoodi pääsewad tankid waenlase suurtüki tule eest ja astuwad ootamata tegewusse. Tund, mil tankidele kästakse wäljasõidu positsioonilt lahkuda, oleneb jällegi kawatsetawa operatsiooni iseloomust ja wäljasõidu positsiooni kaugusest eelmisest jalgwäe liinist.

Lahingus, mis algab rünnakuga, ilma suurtükitle ettewalmistamiseta, lahkuwad tankid oote positsioonilt enne rünnaku tundi, nii et nad wõiksid jalgwäest ette jõuda. Seda wiimast tankide üleminekut wõib maskeerida liini eelmise maaala pommitamisega (suutsu pommid).

Ka wõib, iseäranis siis kui wäljasõidu positsioon on lähedal ja rünnak sünnib koidu ajal, suurendada ootamatuse mõju sellega, et suurtükkidest ei lasta mitte ühte pauku enne rünnakut: siis annab mootorite mürin waenlasele esimesena tankide lähenemisest teada, kuid on liig hilja selleks, et waenlane jõuaks oma kaitseabinõusid õigel ajal tarwitada.

Samalaadilises operatsioonis, kuid suurtükitule ettewalmistusega, mis waenlast ärewil hoiab, lahkuwad tankid wäljasõidu positsioonilt ühel ajal jalgwäe pääletungimise algusega ja sõidawad, nii kuidas jõuawad, jalgwäest mööda.

Lõpuks, niisuguses lahingus, kus tankide tarwitamine ei olnud alguses ette nähtud, järgnewad tankid jalgwäele järk-järgult, maapinna omadusi kasutades. Oma edasiliikumist reguleeriwad tankid niimoodi, et nõuetawal silmapilgul tegewusse wõiksid astuda.

Kaitse suurtükkide ja lennuaparaatide poolt.

35. Pr. 28 juhiti tähelpanu abinõude pääle, mis tankide kaitseks suurtükkide ja lennumasinade wastu tuleb tarwitada. Waatluspunkide pimestamisel ja kaitsel lennumasinade abil on iseäranis suur tähtsus tankide lähenemise ajal; teised abinõud on mõjuta.

Lahingu ajal wõimaldab suitsupommide tarwitamine, millega nagu eesriie ette tõmmatakse, tankide liikumise waenlase eest warjamist.

Waenlase tankiwastaste suurtükkide purustamine ehk kahjutuks tegemine on suurtükiwäe ülesanne. Diwiisi ülemalt saadud juhtnõõride järele määrab diwiisi suurtükiwäe üksuste ülem patareid, mille kohuseks on eritanke kaitseda. Tankide kaitse ei ole mitte ainult teatawate patareide ülesanne, kuid nimetud patareid peawad walmis olema esimese kutse pääle abi andma. Selle jaoks peawad nad waatluspunkti ettepoole wiima ja korraldused tegema piirkonna tulistamiseks, kus tankide wastased sõjariistad arwatawasti awalikuks wõiwad tulla. Luure ja tule korrigeerimise jaoks määratakse üks lennuaparaat, mis tankide lahingu piirkonnas saab keerlema ja signaalseerimisega teada andma waenlase tankiwastaste suurtükkide seisukohad; maapälsetele waatluspunktilede jääwad need tihti nägematuiks.

Ka on saawutatud häid tagajärgi tankide kaitses tankiwastaste sõjariistade wastu sellega, et kõik kahtlased punktid wahetpidamata tanki kuulipildujate ja suurtükkide tule all hoiti. Laskemoona tankidel selleks jätkub.

L a h i n g .

36. Tankide abiksandmine jalgwäele ei muuda millegiski lahingu käiku.

Tankide abil soomuse all weetawaid sõjariistu tuleb waadelda nagu jalgwäe abilisi, mis jääwad tegewusse nii kauaks, kuni wastupanek lõpulikult murtakse, kuni jalgwägi omandab wõimaluse edasi liikuda, kuni seda lubab bensiini tagawara.

See lähedane koostötamine kindlustatakse selle läbi, et jalgwäe üksuse ülem ühes tema käsutuses olewa tankiwäe üksuse ülemaga pärast põhjalikku lahingu arenemise käigu uurimist, arwesse wõttes kõik wõimalikud juhtumised, määrab kindlaks wäiksed manöowrid, mis tankidel ühes jalgwäega teha tuleb kindlustatud punktide ärawõtmiseks: mets, küla, mõis, org jne. See eelplaan olgu seda suuremate peensus-teni wälja töötatud, mida paremini waenlase seisukoht kindlustatud.

Kuigi tankide juuresolek ei muuda mitte millegiski jalgwäe lahingu iseloomu, on nendel siiski mõju niihästi jalgwäeosade kui ka saate sõjariistade jaotamise pääle lahinguks (löögi-grupid, kuulipildujad, pommipildujad).

Lahingu ajal ei pea unustama, et tanki meeskond asub niisugustes waatlemise tingimustes, et ta, kõige hoolsama tähelepaneku pääle waatamata, ei jõua näha kõiki punkte, kus waenlase wastupanek püsib.

Jalgwäe ülesanne on seda neile näidata ennem kokkulepitud signaalide abil, ehk tarwiduse korral sideks määratud mehe läbi, kes teated suusõnaliselt edasi annab. Mõned wahwad mehed igast jalgwäe rühmast olgu spetsialistid niisuguse wäga tähtsa ühenduse alalhoidmiseks. On tingimata tarwilik, et ühendus oleks alaline ja et tankid kaugele ette minnes side-meeskonda silmist ei kaotaks, sest wiimasel tingimusel ei saaks jalgwägi tankide läbi loodud olukorda ära kasutada.

Ahelikud (grupid), mis ühes tankidega waenlase seisukoha pääle tungiwad, waldawad wiimase niipea kui see on wastasest puhastatud ja jätkawad edasilikumist tanki tähele panemata jättes.

Teised ahelikud (grupid), olles ühenduses eelmiste ja tankidega, tungigu ka edasi, ilma et nad ootama jääksid kuni eelmised grupid waenlase seisukoha lõpulikult ära wõtawad.

Kui jalgwäe edasitungimine seisma pannakse, siis tuleb tankid waenlase suurtükitele alt ehk vähemalt tema waatlemise piirkonnast ära wiia.

Selleks sõidawad tankid oma oote ehk väljasõidu positsioonile, ehk lähemasse warjatud kohta, kus nemad saawad ootama, olles walmis igal silmapilgul rünnakut uuesti algama.

Jalgwägi olgu tankidele abiks nende wõitluses waenlase läheda kaitse sõjariistade wastu. Ta wõtku tule alla kõik kahtlased punktid, kus waenlase tankiwastased sõjariistad wõiwad olla.

Niipea kui jalgwägi on lõpulikult wõidetud maa-alale asunud, s. o. ennast nõnda organiseerinud, et wõib waenlase pääletuleku tagasi lüüa, peab tankid wabaks laskma. Samuti peawad tankid saama wabastatud, kui nende bensiini tagawara hakkab lõpule jõudma. Ühel ehk teisel juhtumisel koguwad tankid endid kogumise punkti, mis on määratud väljaspool suurtükitele piirkonda.

Kokkuwõetult, tankide jalgwäe edurikas koostöötamine nõuab jalgwäelt kindlat tahtmist wõidelda, mitte oodates, et tankid kõik raskused ära wõidawad, ja tanki meeskonnalt wahetpidamata tähelpanu, et aru saada, mis jalgwägi temalt nõuab, ja püüdmist neid nõudmisi rahuldada.

Side ja ühendus lahingus.

37. Tankide üksuse ülem ei ole mitte ainult tehniliseks nõuandjaks rünnakut juhataja ülema juures, kelle käsutusse ta on antud, waid ka oma wäeosa ülem, ja, nagu niisugune, wastutaw tema tarwitamise eest.

Lahingu plaani ja rünnaku käsu väljatöötamisel on tankide üksuse ülema juuresolek selle jalgwäeosa ülema juures, mida tankid toetama saawad, tingimata tarwillik.

Lahingu ajal kestab see tarwidus nii kaua, kuni kõik tankid tagawarast on tegewusse astunud. Alati püüdku tankide üksuse ülem asuda niisuguses kohas, kus ta oma tankide lahinguwälja näha wõib. Tankidega olgu ta otsekohehes ühenduses. Kõik tema oskus, kõik tema energia olgu

juhitud selle poole, et jalgwäeosa ülema plaane ja kawatsusi täita, kõrwaldades lahingus sündiwaid ettenägemata takistusi.

Pärast lahingut kannab tema hoolt oma wäeosa uuesti kordaseadmise eest ja astub nii ruttu kui wõimalik ühendusse oma taktilise ülemaga, et ettewalmistusi teha eeltulewaiks lahinguiks.

Kõik tankide üksuste ülemad, kui nad lahkuwad jalgwäe üksuste ülemate juurest, kelle käsutuses nad seisawad, peawad jätma oma asemele ohwitseri, kellele kõik tema mõtted ja plaanid tuttuwad ja kes wõiks tema tagasitulekul aru anda juhtunud sündmustest.

Lahingus olewad tankid kasutawad kõiki selle wäeosa sideabinõusid, mida nad toetawad. Ainult väljaspool lahingut seiswad tankide üksused peawad ennast oma enese abinõudega ühendama lähema keskjaamaga.

Sädetelegraafi tankid.

38. Igal kerge tanki pataljonil on kolm sädetelegraafi tanki.

Traadita telegraafi tankid ei ole mitte ainult tankiwäeosade, waid ka selle diwiisi ülema tarwitada, kelle käsutuses tankid seisawad. *)

VII.

Jalgwäe ühisharjutused tankidega.

39. Et jalgwäe ja tankide koostöötamine lahingus annaks häid tagajärgi, selleks on tarwis, et korraldataks ühisõppused ja ka ühismanööwrid jalgwäele ja tankidele.

Jalgwäe õpetamise juures wõib tankide asemel tarwitada lippe, kuid enne peab igale mehele tank, tema omadused, liikumine, sõjariistad jne. hästi tuttawad olema.

*) Et meil nimetatud aparaadid puuduwad, siis on ka nende käsitamise õpetus praegu otstarbetu.

Töölised.

40. pr. pr. 13 ja 31 on räägitud töödest, mis teha tulewad, et tankide läbisõiduks kõlbmata maapinda kõlbulikuks teha.

Tööliste arv, mis selleks tarwis läheb, oleneb tööde suurusest ja tähtsusest ja ka ajast, mille jooksul läbikäigud peavad valmis saama. Igal üksikul juhtumisel olgu tarvilikud andmed kogutud ja töökawa kokku seatud. Operatsiooni juhatajad peavad püüdma anda nõutava arvu töölisi, sest vastasel korral jääb tankide abi küsitavaks.

Ka võivad lahinguwäljal leiduda tõkked, millest tankid ilma kõrwalise abita üle ei pääse. Üldine huvi paneb jalgwäe pääle kohustuse tankidele abiks tulla.

„Instruction provisoire sur l'emploi des chars de combat comme engins d'infanterie“, 23. märtsist 1920 a. järele

tõlkinud **Ŧ. Wanaweski.**

Wäeülemate õigused ja kohused sõjakohtu asjades.

(Järg).

2. Juurdluse toimetamine.

Kriminaalsüüdistuse tõstmiseks peab toimetatama juurdlus ehk eeluurimine süüdlase ja kuriteo selgitamiseks.

Süüdistuse tõstmine on ühenduses paljude raskete tagajärgedega vastutusele võetu kohta, mispärast ei ole otstarbekohane enne süüdistust tõsta, kui juurdlus ja eeluurimine ei ole ilmsiks teinud mingisuguseid kuriteo tundemärke.

Juurdlus ja eeluurimine on kaks isasja.

Juurdluse eesmärk on awalikuks teha, kokku koguda ja alal hoida kõiki esialgseid andmeid niihästi kuriteo enese, kui ka süüaluse ehk kahtlusealuse kohta ja alus panna järgneva kohtuliku toimetuse algamiseks.

Eeluurimine on enam-wähem wormiline asja selgitamine ning walmistab asja wastawalt juriidilistele nõuetele kohtuprotsessiks ette.

Ühe S. Kp. S. § 280 ülesloetud asja algamise põhjuse teadwaks saamisel, pääle juhtumise, mis tähendatud S. Kp. S. art. 297, s. o. kui kaebus nähtawalt põhjendamata, teeb wäeülem korralduse juurdluse algatamiseks. Juurdlust peab wäeülem pääle ülaltähendatud kordade laskma toimetada ka niisugustel juhtumistel, mis nähtawalt kuriteo tundemärke ei sisalda, näiteks tulekahju, enesetapmise, õnnetu juhtumise

. n. e. puhul, kui need sõjawäeosa asukoha piirkonnas sündinud.

S. Kp. S. § 313 põhjal on luba ainult polgukohtule alluwaits asjades, nimelt sel puhul kui kordasaadetud kuritöö niivõrd selge, et juurdlemise toimepanemine täiesti üleliigne, asja ilma juurdluseta, silmas pidades kuriteo tähtsust, kas distsiplinaar teel või polgukohtu alla andmise läbi lahendada. Viimase juhtumisel peab kohtu alla andmise päewakäsus pikemalt kirjeldama, mis eest süüdlane kohtu alla antakse.

Asjades, mis nähtawalt alluwad sõjaringkonnakohtule, antakse wäeülematele õigus kohe kohtu-uurijat sündmuse kohale kutsuda ning ise mitte juurdlust alustada, iseäranis nendes kohtades, kus kohtu-uurija kohapääl kättesaadawal.

Wäeülematel on õigus ka uurimise toimepanemiseks saata juurdlusi, mis on toimetatud sündmuste üle (tulekahju jne.), kui juurdlusel ei ole selgunud kuriteo olulised andmed ja tunnused. Seda õigust võib wäeülem tarwitada ainult neil juhtumistel, kui tingimata on kindlaks tehtud kuriteo tunnused, mis asjaoludega tõendatud ja mitte ainult arwamiste pääle ei ole rajatud.

Juurdluse toimetamise õigus on wäeülematel (S. Kp. S. § 314):

- a) kõigis sõjawäelistes kuritegudes ja ülcastumistes, kuigi osawõtjad nendest on eraisikud;
- b) kõigis üldistes kuritegudes, mis sõjawäelaste poolt toime pandud kohtades, mis eriti sõjawäe ülemuse walitsemise all;
- c) kui üldine kuritegu on toime pandud ainult sõjawäelaste wahel teenistuse kohuste täitmise ajal;
- d) kui üldine kuritegu on toime pandud eraisikute poolt, kuid sõjawäe ülemuse erilise walitsemise all olewas kohas.

Nagu selle artikli selgitamiseks võib öelda, peab wäeülem juurdlust toimetama järgimistel tingimistel:

- 1) kui kuritegu, üldine ehk sõjawäeline, sündis kohas, mis seisab sõjawäe ülemuse erilise walitsemise all ja pandi toime sõjawäelaste ehk eraisikute poolt;
- 2) kui kuritegu sündis väljaspool sõjawäeülemuse erilise walitsemise piirkonda ja on:
  - a) sõjawäeline,
  - b) üldine,

kuid toime pandud ainult sõjawäelaste eneste wahel teenistuse kohuste täitmise ajal, wiimasel juhtumisel peab alal olema kaks asjaolu, ja nimelt :

- 1) et kuritegu oli toime pandud ainult sõjawäelaste wahel, s. o. et süüdlane ja kahjukannataja olid sõjawäelased ;
- 2) et mõlemad ametikohuste täitmisel wiibisid.

Puhtsõjawäeliste asjade hulka kuuluvad, pääle sõjawäe määruste kogus (C. B. П.) XXII r. 1869 a. ülesloetud kuritegude, S. N. S. § 242 põhjal teenistuslised kuriteod üldise nuhtlusseaduse järele, näituseks altkäemaksu nõudmine, wõltsimine, salakauba läbilaskmine ja sissewedamine piiriwalwe teenistuses seiswate sõjawäelaste poolt.

Siinjuures peab tähendama, et üldises nuhtlusseaduses art. 925 ja 926 ettenähtud kuriteod, kus piiriwalwurid eraisikutega salka moodustades salakauba sissewedamiseks kaasa aitawad, ei käi puhtsõjawäeliste kuritegude hulka, waid alluwad üldkohtule.

Politsei- ja sõjawäewõimude wahekord juurdluste toimetamisel ja üldse kohtuasjade alustamisel on wäga keeruline, mispärast üleliigne ei oleks selle juures pikemalt peatuda.

Reeglid, mis määravad sõjawäewõimu ja politsei piirid juurdluse toimetamises, on ülemal awaldatud (S. Kp. S. art. 314). Kõigil teistel juhtumistel toimetab juurdlust politsei, kuna wäeülem, kui teine riikliku wõimu esitaja, kuriteost, kui see temale warem teadwaks saanud, kohustatud on politseile teatama.

Politsei toimetab juurdlust kriminaal kohtupid. seaduse järele ning peab teatama iga sõjawäelase kohta juurdluse algamisest selle ülemusele, samuti ka juurdluse edasisaatmisest kodanlise kohtu wõimudele.

S. Kp. S. art. 321 põhjal on juurdluse toimetamise õigus sõjawäelaste kohta politseil kõigis kuritegudes ja üleastumistes, mis toime pandud väljaspool sõjawäe ülemuse erilise walitsemise piirkonda ega puutu sõjawäe teenistuse kohuste ja distsipliini rikkumisse.

Nimetatud juhtumisel juurdlust toimetades on politseil Kr. Kp. sead. art 1239 põhjal õigus süüdlast sõjawäelast wahi- alla wõtta ühistel tingimistel eraisikutega S. Kp. S. art. 329 tähendatud juhtumistel, kuid peab sellest wahialla wõetu ülemusele teatama. ✓

Kohtades, mis ainult sõjawäewõimu walitsemise piirkonnas, võib politsei sõjawäelase wahialla wõtmisele ainult wiimase ülemuse kaastegewusel asuda.

Kui politsei oma tegewusel kohuste täitmisest kõrwale kalduub, ehk wäeülemal seaduslikke nõudmisi ei täida, on wäeülemal õigus sellest kodanlisele prokuröörile teatada.

Samuti kui politsei ja sõjawäewõimu piirkonnad kindlaks määratud, on kindlaks määratud ka juurdluse tegemise piirkonnad sõjawäe ülemate eneste wahel.

Nende reeglite järele peab juurdlust toimetama see wäeosa ülem, kelle piirkonnas kuritegu sündis, aga mitte see, kelle wäeosas süüalune teenis. Juhtumisel, kui sõjawäeline kuritegu oli toime pandud enne süüdlase ülewiiimist teise wäeossa, toimetab juurdlust selle wäeosa ülem, kus kuritegu oli toime pandud.

Juurdluse toimepanemine pannakse sõjawäe ülemuse poolt temale alluwate ohwitseride pääle, kusjuures tuleb kinni pidada järgmistest reeglitest:

- a) juurdluse toimetaja ei wõi olla aukraadis madalamal, kui see, kelle kohta juurdlust toimetatakse;
- b) juurdluse toimetaja ei wõi olla ohwitser, kes seisab kohtu ja uurimise all, ehk karistatud on mõnesuguste õiguste ja eesõiguste kaotusega.

Ohwitseride puudusel võib juurdluse toimetamist ka sõjawäe ametnikkude pääle panna, p. b. tähendatud tingimistel.

Enne juurdluse algamist antakse määratud ohwitserile wõi ametnikule wastaw ettekirjutus, kusjuures teda asjaoludega tuttawaks tehakse.

Kuidas juurdlust toimetada, seda ei ole wõimalik ruumi puuduse ja ka asjast kõrwalekaldumise pärast pikemalt kirjeldada. Samuti on wõimata iga juurdluse käiku ette ära näha ning sellekohaseid juhtnõure anda. Kuid niipalju on juurde lisada, et juurdlust peab toimetama kiirelt, järeljätmata, wärskeid jälgi mööda, piirdudes ainult otsimistega, suusõnaliste ülekuulamistega ja salajase järelwalwega. Juurdluse toimetajal on keelatud läbiotsimisi teha väljaspool sõjawäe ülemuse walitsemise piirkonda asuwates eramajades.

Täiesti kohtu-uuri ja tegewuse kohaselt võib juurdluse toimetaja ainult sel puhul talitada, kui wäeülem, kuni kohtu-uuri ja kohale jõudmiseni, annab temale õiguse kohtu-uuri ja ase-

täitjana tegutseda. Niisugustel juhtumistel tuleb juurdluses tähendada, et viimane oli toimetatud S. Kp. S. artik. 342 korras. Läbiotsimise keeld ei käi kasarmute ja üldse asukohtade ja elumajade kohta, mis asuvad sõjawäe ülema erilise walitsemise piirkonnas.

Kaebusi juurdluse toimetaja pääle wõib anda sellele ülemusele, kelle poolt juurdleja määratud. Wäeülem peab juurdluse õigluse ja kiiruse järele walwama ja igal ajal juhtnõore andma, mispärast ka kõik wastutus juurdluse tagajärgede eest wiimase pääl lasub.

Süüdlase uurimise ja kohtu eest kõrwahoidmise takistamiseks on sõjawäe ülemusel õigus mingisugust abinõu walida, kas enese algatusel wõi juurdluse toimepanija ettepanekul.

Takistuse abinõud, mis sõjawäelaste kohta wõimalik tarwitada, on S. Kp. S. § 470 üles loetud, nimelt: ligema ülemuse walwe alla andmine, kodune arest ja wahiall pidamine. Kautsjoni ja allkirja wõtmine elukohast mitte lahkumiseks ei ole sõjakohtu protsessis lubatud.

Walweall pidamist wõib sõjawäe ülemus teostada täiesti oma äranägemise järele. Kodust aresti wõib walida ainult ohwitseridele ja ametnikkudele ning seda teostatakse distsiplinaarmäärustiku art. 78 järgi.

Süüdlaste ohwitseride ja ametnikkude suhtes, kui neid toimepandud kuriteo eest ähwardab karistus õiguste kaotusega, on õigus tarwitada takistusabinõuna kinnipidamist arestis wõi wahiall, kuna wäiksemate karistuste puhul wõib ülemus walwe alla anda.

Eraisikute suhtes on Kr. Kp. S. § 416 põhjal ette nähtud pool rohkem takistusabinõu liike.

a) isikutunnistuse ärawõtmine ja kohustamine allkirja andmisega elukohast mitte lahkuda;

b) iseäralise politsei walwe alla andmine;

c) wastutuse pääle andmine;

d) kautsjoni nõudmine;

e) kodune arest ja

g) wahiall pidamine.

Ühe wõi teise takistusabinõu walimine oleneb täiesti kuriteo raskusest, süütõenduste küllusest, terwislisest wõi teenistuslisest seisukorrast ja muudest asjaoludest.

Sõjawäe ülemusele pannakse iseäranis südame pääle raskema takistusabinõu juures hästi läbi kaaluda kõik asjaolud, mis ilmsiks tulnud juurdlusel.

Iga sõjawäe ülemus on kohustatud selle järele walwama, et kedagi temale alluwatest sõjawäelastest ei peetaks wahiall ilma seadusliku põhjusega, mispärast iga ilmsiks tulnud juhtumise korral, silmas pidades seda, kellele wahiall peetaw allub, selle wabastamiseks samme peab astuma. Sama kohustus maksab sõjawäe prokurööride suhtes asjades, mis kohtu-uurijate toimetuses.

Silmas pidades omawolilise kinnipidamise raskeid tagajärgi, samuti ka eraisikute wabaduse piiramise takistamist, on seadus sõjawäe ülemuse õigust takistusabinõu tarwitamises piiranud ja lubab seda ainult teatawatel tingimistel, mis üles loetud S. Kp. S. § 329, nimelt:

- 1) kui kahtlusalune tabatud kuriteo kordasaatmise päält wõi kohe selle kordasaatmise järele;
- 2) kui kahjusaaja wõi päälnägijad otsekohe näitawad kahtlusaluse pääle;
- 3) kahtlusaluse juures wõi elumajas leitud selged kuriteo jäljed;
- 4) kui asjad, mis kuriteos asitõendustena figureeriwad, kahtlusaluse juurest leitud wõi tema omad on;
- 5) kui kahtlusalune põgeneda on puudnud, ehk kinni wõetud põgenemise ajal wõi pääle seda ja
- 6) kui kahtlusalusel ei ole kindlat elukohta.

Kahtlusalust wõib ka ajuti kinni pidada tema ülekuulamise ja isiku kindlakstegemise eesmärgiga.

Pääle juurdluse lõpetamist kannab juurdluse toimetaja selle ette oma ülemusele, kellelt ta toimetuseks korralduse sai, kaaskirja juures. Juurdlusele lisatakse juurde teenistuslehe ja wastuwõttelehe ära kiri, wäljawõte distsiplinaarkaristuse raamatust ning ametlikult tõendatud riigikahju summa, kui see olemas.

Wäeülem, leides juurdluse küllalt täieliku olewat, teeb sellekohase korralduse S. Kp. S. 334 järele toimetades, selle järele, missugused asjaolud juurdlemisel ilmsiks tulnud ja missugune iseloom kuriteol on ning millest ripub asja edaspidine käik, kuna puuduliku juurdluse uuesti täiendamisele annab.

S. Kp. S. § 334 kohaselt wõib toimetatud juurdlusest ilmsiks tulla üks allpool järgnewatest asjaoludest:

- a) kuriteo tundemärkide puudumine käesolewas juhtumises, mille kohta juurdlust toimetati;
- b) süütõenduste puudumine ja süütõenduste puudulikkus juurdlusel wastutusele wõetud isiku wastu;

- c) süüaluse ülesleidmatus;
- d) üks S. Kp. S. § 225 ülesloetud asja lõpetamise põhjustest;
- e) asja arutamise allumine polgukohtule;
- f) asja arutamise allumine kodanlise kohtu võimudele.

Esimesel nendest juhtumistest, s. o. kui puuduvad asjal kuriteo tundemärgid, lõpetab wäeülem S. Kp. S. § 334 p. 3 põhjal asja otsekohe ära, samuti toimetab wäeülem ka p. c. ettenähtud juhtumisel, kui kuriteo eest ähwardaw karistus ei ole ühenduses õiguste kaotusega. Asja lõpetamisest peab wäeülem teatama ülemusele, kellele juhtumisest juba alguses oli ette kantud.

Kui aga p. c. ettenähtud juhtumisel karistus ühenduses on õiguste kaotusega, saadab wäeülem asja kohtu-uurijale eeluurimise toimetamiseks, ning pääle selle lõpetamist võib asi üldises korras lõpetatud saada kokkuleppel sõjaprokurööri ja wäeülema wahel (S. Kp. S. § 334 p. 2 ja 5).

Punktides b. ja d. ettetoodud juhtumistel võib wäeülem oma wõimuga lõpetada ainult neid asju, mille arutamine rügemendikohtule allub, s. o., kuriteod, mille eest karistus ei ole seotud õiguste kaotusega, kuna neis asjus, mille arutamine sõjaringkonnakohtule allub, peab toimetama nii, nagu p. c. selle kohta öeldud (S. Kp. S. § 334 p. 2 ja 5).

Punkt e. kirjeldatud korral, arwesse wõttes, kas asi distsiplinaar-üleastumise wõi polgukohtule alluwa kuriteo hulka kuulub, teeb wäeülem korralduse süüdlase karistamiseks distsiplinaarteel ehk rügemendikohtu alla andmiseks.

Punkt f. kirjeldatud juhtumisel, s. o. asja kahtlemata allumisel sõjaringkonnakohtule, teeb wäeülem korralduse asja andmiseks eeluurimisele, aga kui kahtlusaluse süü juurdlusel küllalt selgeks tehtud ning eeluurimist ei nõua ja sõjawäe prokuröör uurimise täiendamist tarwilikuks ei loe, võib ka süüdlast otsekohe sel juhtumisel nimetatud kohtu alla anda (S. Kp. S. § 334, p. 4), kuid ainult siis, kui asjasse ei ole süüdlastena segatud eraisikud, sest wiimasel juhtumisel peab asi ikkagi eeluurimisele antama.

Punkt g. kirjeldatud juhtumisel annab wäeülem asja kodanlise kohtu wõimudele edasi.

Lõpuks, neil juhtumistel, kui süüalune enne juurdluse lõpetamist teise wäeossa, wõi koguni teise ametkonda üle wiidud ning juurdluse tagajärgedest näha on, et süüdlast tuleb karistada distsiplinaarteel, wõi tuleb teda rügemendi- ehk sõjaringkonnakohtu alla anda, saadab wäeülem juurdluse, ilma

et asja kohta mingisuguseid korraldusi teeks, süüdlase praegusele ülemusele wastawaks korralduseks. Kui aga asi ülemalt tähendatud seaduslikkudel alustel peab lõpetatama, ehk eeluurimise toimetamiseks wastawale kohtu-uurijale või kodanlise kohtu wõimudele saadetama, teeb wäeülem omaltpoolt wastawa korralduse, kuna sellest ainult süüdlase ülemusele teatab.

Juurdlus, mis oli toime pandud selle wäeülema käsul, kellele süüalune ei allunud, saadetakse tema ülemuse korraldusse, kes ka asjale käigu annab.

3. Eeluurimise toimetamine ja wäeülema suhted kohtu-uurijaga.

Eeluurimist toimetab sõjawäe kohtu-uurija neis asjades, mille arutamine allub sõjaringkonnakohtule. Nagu eelpool tähendatud, on õigus asja eeluurimisele pöörata ainult sellel wäeülemal, kel rügemendi ülema või suuremad õigused, ja sõjawäe prokurööril Ajutise Walitsuse poolt 18. märtsil 1919 a. p. 7 wastuõtetud seaduse põhjal, mille järele temale kohtuliku jälgimise alustamise wõim anti. Üldisest eeluurimisele andmise korrast eraldatakse sõdurite asjad, milles algatud eeluurimist kodanliste kohtuwõimude korraldusel S. Kp. S. art. 364 ja Krim. Kp. S. art. 297 p. 4 ja 5 põhjal, missugustel juhtumistel wäeülema korraldust eeluurimise algatamiseks ei nõuta. Sellewastu aga ei saa kodanline kohtu-uurija alata eeluurimist ohwitseride ja ametnikkude wastu muidu, kui kokku leppides nende ülemaga (S. Kp. S. § 364) ja järgmistel tingimustel. Leides, et eeluurimise algamiseks kodanlise kohtu-uurija poolt on küllalt põhjusi, teeb wäeülem kohtu-uurija sellekohase nõudmise pääle korralduse kaebealuse ülekuulamisele saatmiseks. Kui aga wäeülem ohwitseri või ametniku wastutusele wõtmist kodanlise kohtu-uurija poolt küllalt põhjendatud ei leia olewat, peab ta sellest kodanlisele prokuröörile teatama, ette tuues põhjendatud rahulolematuse põhjusi. Kui wäeülema põhjendus kodanlise prokurööri hääksarwamist ei leia, lahendatakse asi ülemuse ettekande põhjal sõja- ja kohtuministri wahel, selle kasuks, kuspool seaduslik alus ülekaalu saab. S. Kp. S. § 364 tähendatud takistus käib ainult ohwitseride ja ametnikkude eeluurimisel süüalusena wastutusele wõtmise kohta, kuid ei puutu üldiselt eeluurimise algamist. Nii wõib selle artikli mõttest aru saada, et ülemuse nõusolekut on tarwis ainult sel korral, kui kodanline uurija ohwitseri või ametnikku eeluurimisel juba süüalusena wastutusele tahab wõtta.

Sõjawäe kohtu-uurija võib uurimiseks vastu võtta ainult temale alluwait asju, s. o. mis toime pandud tema jaoskonna piirides ja tingimustel, mis juurdluse algamiseks nõutavad (S. Kp. S. § 314 üles loetud). Kohtu-uurijal on õigus tagasi lükata asju, mis ei allu sõjaringkonna kohtule ja ei vasta S. Kp. S. § 314 ettenähtud tingimistele. Ettepanek kohtu-uurijale eeluurimise algamiseks peab olema alla kirjutatud wäeülemä poolt, kel õigus eeluurimise algamise nõudmiseks, ehk tema asetäitja poolt, kuna „eest“ allakirjutamise puhul kohtu-uurijal kahtlus wõiks tõusta ettepaneku allakirjutaja õiguste kohta. Kohtu-uurijale saadetud juurdluse ja ettepaneku juurde peab lisatud olema süüaluse teenistuslehe ja wastuwõttelehe ärakiri ja wäljawõtte distsiplinaar-karistuse raamatust.

Ettepanekus peab täpselt tähendatud olema:

- 1) keda wäeülem ja missuguses süüdistuses eeluurimisel wastutusele tahab võtta, ja
- 2) kas süüalune waba wõi wahi all on ja kus nimelt.

Kõigi eksikombel saadud juurdluste kohta, mis ei allu kohtu-uurijale, teeb wiimane sellekohase märkuse, mille ühes juurdlusega samale wäeülemale tagasi saadab. Kui wäeülem kohtu-uurija arwamisega rahul pole, saadab ta asja oma otsusega sõjawäe prokuröörile. Kohtu-uurijal on õigus tagasi saata asja, kui see küllalise täielikkuse tõttu eeluurimist ei nõua ja seda eeluurimiseta prokuröörile süüdistusakti kokkuseadmiseks võib saata. Kohtu-uurija võib puuduliku juurdluse täiendamiseks tagasi saata, kui juurdlus ei sisalda andmeid, millest näha wõiks, missugusele uurijale asi allub, wõi kas ta üldse sõjaringkonna kohtule allub.

Sõjawäe kohtu-uurijal ei ole õigus eeluurimisel wastutusele võtta uusi isikuid, kelle kohta wäeülemä korraldus eeluurimisel wastutusele wõtmiseks puudub. Kui aga kohtu-uurijal wajadus ilmub eeluurimisel ilmsiks tulnud asjaolude tõttu wastutusele võtta uusi süüdlasi, siis peab ta sellest wastawale wäeülemale teatama, kes siis wastutusele wõtmiseks wastawa korralduse teeb.

Eeluurimise korraldamise õigus on wäeülemal ainult endale alluwa sõjawäelase suhtes. Nagu warem tähendatud, võib wäeülem juurdlust määrata igas asjas, mis temale alluwa territooriumi piirkonnas sündinud, sellepääle waatamata, kas süüdlane teisest wõi sellele wäeülemale alluwest wäeosast; eeluurimisele võib saata aga ainult see wäeülem, kellele süüdlane allub. Paljude süüdlaste kuriteost osawõtmisel, kui nad alluwad mitmele wäeülemale, lahendatakse eeluurimisele and-

mise õigus wäeülemate wahel, eesõiguse andmisega wanemale aukraadis, ehk ühesuguse aukraadi juures sellele, kelle piirkonnas kuritegu toime pandi, ehk kes juurdluse toimetamiseks korralduse tegi.

Kui asi kohtu-uurijale juba uurimiseks antud ja wiimane toimetust alganud, ei ole wäeülemal, samal ega ka kõrgemal, õigust kord uurimisele antud asja enam uurimiselts kõrwaldada.

Kuriteo ilmsikstulemise korral, kui asi tõsist lahendamist nõuab ja kahtlemata sõjaringkonna kohtule alub, on wäeülemal õigus kohtu-uurijat koha pääle kutsuda. Kohtu-uurija kohalejõudmisel annab wäeülem ja juurdluse toimetaja kõik materjaali kohtu-uurijale üle. Kui aga enne kohtu-uurija kohalejõudmist kuriteo jälgede kadumist karta on, võib wäeülem ühes kohtu-uurija wäljakutsumisega juurdluse toimetajale õiguse anda, S. Kp. S. art. 342 põhjal, kohtu-uurija aset täita, — toimetada kõiki neid tegelusi, mis ei kannata edasilükkamist, nagu ülewaatus, läbiotsimist, ja üle kuulata neid tunnistajaid, kelle elu hädaohus.

Kui kohtu-uurija kohaleilmumisel mingisugune iseseisew tegelus lõpetamata, näiteks kuriteo koha ülewaatus, siis on juurdluse toimetajal, kes kohtu-uurija aset täidab, õigus seda lõpetada, kui selle uuestialgamine uurijale takistusi wõiks tuua.

Tegutsedes kohtu-uurija asetäitjana, peab juurdluse toimetaja oma toimetusele täiesti wormilise kuju andma. Selleks tuleb toimetuse algul kokku seada iseäraline määrus, milles ära tähendatud kõik põhjused, mispärast asja edasilükkamine kuni kohtu-uurija ilmumiseni wõimata oli. Iga ülewaatuse, läbiotsimise, kohapääl ülewaatuse j. n. e. kohta seatakse kokku iseäraline protokoll. Määruses ja protokollides, mis sel puhul kokku seatud, peab tähendatud olema, et mainitud tegelused on toimetatud S. Kp. S. art. 342 põhjal.

Kõige hädapäralisemaks enne kohtu-uurija kohaleilmumist tuleb tunnustada ülewaatuse tegemist koha pääl, kus kuriteo jäljed kergesti rikutud wõiwad saada. Siinjuures peab meeles pidama, et ülewaatuse toimetamine peab sündima süüaluse wõi kahtlusaluse ja kahjukannataja juuresolekul, kui need seda soowivad. Ülewaatuse juurde kutsutakse igal juhtumisel kaks erapooletut tunnistajat, kes kokkuseatud protokollilä alla kirjutawad.

Kohtulik-arstlisel ülewaatusel seatakse kokku protokoll juurdluse toimetaja poolt ülewaatuse käigu kohta, kuna arsti poolt sisuline ülewaatuse protokoll walmistatakse, esimene

kirjutatakse alla ainult protokoll-i kokkuseadja ja tunnistajate poolt, kuna teine ka ülewaatust toimetawa arsti poolt alla kirjutatakse. Oma otsuse kirjutab arst üksi alla.

Läbiotsimisi elumajades ja mujal wõetakse ette ainult põhjendatud kahtluse juures, ning läbiotsimise kohta seatakse protokoll kokku.

Wormiline ülekuulamine, mida juurdluse toimetaja kohtu-uuriija asetäitjana, sel puhul, kui tunnistaja elu hädaohus, toimetab, sünnib wande all.

Kohtu-uuriija wõib uurimise käiku juhtida oma äranägemise järele, ning sõjawäe ülemusel ei ole õigust sellesse end segada ning nõuda, et kohtu-uuriija tema nõuandmise järele talitaks. Kuid wäeülemal on õigus isiklikult wõi usaldusisiku kaudu teateid nõuda uurimise seisukorra üle ning ühes wõi teises asjas uuriija tähelepanu mõnesuguste nähtuste pääle pöördä, kui leiab selle tarwiliku olewat asja selgitamiseks. Samuti ei ole wäeülemal õigus uuriija tähelepanu juhtida selle pääle, et wiimane uurimist küllalt kiirelt ei toimetä. Kui uuriija wäeülema õigustatud nõudmised tähele panemata jätab wõi uurimist küllalt kiirelt ei toimetä, on wäeülemal õigus uuriija tegewusest sõjawäe prokuröörile teatada, kes selleks wastawad abinõusid tarwitusele wõib wõtta.

See kõik puutub sõjawäe kohtu-uuriijasse. Kodanliste kohtu-uuriijate poole ei ole wäeülematel õigus otsekohe pöörata, ka teadete saamiseks asja käigu kohta, waid see peab sündima kodanlise prokurööri kaudu.

Uurimise edu nõuab, et uurimine terwelt juhitud oleks kohtu-uuriija poolt, ja igasugune wäeülemuse wahesezamine oleks ainult töö takistuseks, mispärast ülemuse näpunäited ainult niiwõrd sallitawad on, kuipalju nad otstarbekohased.

Kuigi wäeülemal on õigus teateid saada uurimise käigu kohta, ei ole tal õigus nõuda ära kirju uurimise toimetuse algkirjast, samuti ka juurdlusest, pääle juhtumise, kui toimetatud juurdlusele pidi kaks mitmesugust käiku antama, ning wäeülem asja uuriijale saates ei jätnud endale juurdlusest ära kirja. See asjaolu ei anna põhjust asjale teise käigu andmisest loobuda, ning wäeülema nõudmine juurdluse ära kirja saatmise üle peab rahuldatama uuriija poolt tingimisega, et juurdluse wäeülema poolt selleks uuriija juurde kirjutaja saadetak, kui ära kirja wõtmine palju aega wõtaks.

Jennsüsnäte teadete nõudmine wäeülemal poolt kohtu-uuriija käest, kui need uurimisel olewa asja sisusse ei puutu, on lubatud.

Juhtumistes ja kuritegudes, mille tagajärjel riik majanduslist kahju saanud, peab wäeülem nõudma, et kohtu-uuri ja rnuu seas ka nende wastu uurimist tõstaks, kelle pääle kaduma läinud waranduse ees hoolekanne ja wastutus oli pandud, kui siin lohakusega ja seaduslikkude ettekirjutuste mittetäitmisega tegemist wõib olla. Kõrgemad wäeülemad, teada saades juhtumisest, on kohustatud selle järele walwama, kas wäeülema poolt, kellel uurimise määramise õigus, on tehtud nimetatud korraldus. Kohtu-uuri j ad ise, kui ülemaltähendatud tundemärgid ilmsiks tulewad, peawad sellest wäeülemale teatama, süüdlaste wastu uurimise tõstmiseks.

Wäeülemal ei ole õigust kohtu-uuri j ad oma juurde kutsuda aruandmiseks uurimisel olewa asja käigu üle.

Uurimise toimetuse ajal peab wäeülem kohtu-uuri j adle (sõjawäe ja kodanlisele) igal juhtumisel oma kaasabi andma, täites seejuures kõiki politseilisi kohustusi, mis oleksid järgmised:

1) S. Kp. S. art. 357 põhjal peab wäeülem kohtu-uuri j adle abi andma sel korral, kui uurimist jõuga püütakse takistada, ehk kohtu-uuri j adle tarwilisi toiminguid täide ei saa wiia wastupaneku pärast.

2) Wäeülem peab täitma kõik kohtu-uuri j adle nõudmised õienduste ja teadete kogumises (S. Kp. S. art. 356).

3) Wäeülem peab isiklikult kohtu-uuri j adle poolt toimepandawate ülewaatuste, läbiotsimiste j. n. e. juures wiibima, wõi sinna saatma oma woliniku, kui need ülewaatused, läbiotsimised j. n. e. sünniwad wäeülemale alluwa maa-ala piirides, ja peab selleks määrama erapooletud tunnistajad (S. Kp. S. § 388).

4) Wäeülem peab makswate hinnakirjade järele ära hindama warastatud, raisatud wõi hukkasaanud waranduse wäärtuse.

Kuriteo kwalifitseerimiseks, samuti ka riigi kahju sissenõudmiseks süüdimõistetuil on tähtis kuriteo läbi kannatada saanud waranduse wäärtuse täpne kindlaksmääramine.

5) Juhtumisel, kui asitõendusid wõimata eraldada koha päält ja asja juurde lisada, peab wäeülem kohtu-uuri j adle sellekohase nõudmise pääle abinõud tarwitusele wõtma, et asitõendused samal kujul alal hoiduksid, ning, kui tarwis, walwe juurdeseadmist korraldama.

6) Wäeülem peab korraldused tegema süüaluste ja tunnistajate wäljasaatmiseks kohtu-uuri j adle juurde. Süüaluste ja

tunnistajate väljakutsumise kord, mis awaldatud sõjainistri päewakäsus nr. 49/1922, a., on järgmine:

a) Sõjawäe kohtu-uurijate ja sõjaringkonnakohtu poolt väljakutsutud, uurimise all olevad ja süüdistatawad ohwitserid ning sõjawäe ametnikud saadetakse sõjawäe osadest wõi asutustest üksikult ja warustatakse neid Lit. A-ga edasi ja tagasi sõiduks, mille juures, süüdlaseks mõistmise ja wiibimata wahi alla wõtmise korral, tagasisõidu Lit. A nendelt kohtu kantseleis ära wõetakse ja wäeosale wõi asutusele, kes Lit. wälja andnud, kantselei kaudu tagasi saadetakse.

b) Otsekohese ülemuse walwe wõi wahi all olevad süüdistatawad ohwitserid ja sõjawäe ametnikud saadetakse sõjawäe kohtu-uurija juurde ja sõjakohtusse wastawalt, kas ohwitseri wõi ametniku saatel, kusjuures niihästi saatjale kui ka saadetawale Lit. A. wälja antakse ja saatja pääle selle weel päewarahaga warustatakse, nagu teenistuskohuste täitmisele komandeerimisel.

c) Kriminaalkuritegudes uurimise all olevate süüdistatawate ohwitseride ja sõjawäe ametnikkude väljakutsumisel tsiwiil kohtu-uurijate poolt ja tsiwiilkohtutesse (rahukohus, rahukogu ja kohtupalat) warustatakse väljakutsutawad samadel alustel, nagu par. 1, Lit. A-ga tähendatud, kusjuures juhtumisel, mis par. 1 ette nähtud, Lit. A tagasi saadetakse wastawa wangistusasutuse juhataja kaudu sellele sõjawäe osale wõi asutusele, kelle poolt Lit. wälja antud.

d) Uurimise all olevad ja süüdistatawad sõdurid, keda wälja kutsutakse sõjawäe kohtu-uurijate juurde ja sõjakohtutesse, samuti ka tsiwiil kohtu-uurijate poolt ja tsiwiilkohtutesse (rahukohus, rahukogu ja kohtupalat), saadetakse sõjawäe osadest kohaliku rahwawäe ülema (komandandi) kaudu wälja-saadetawate sõdurite kohta kindlaks määratud korras, kui nemad wahi wõi oma lähema ülemuse walwe all on. Kui nad aga wahi ega walwe all ei ole, saadetakse nad üksikus korras, neile wälja andes Lit. A edasi ja tagasi sõiduks, nagu see p. 1 ette nähtud.

e) Sõjawäelasi (niihästi ohwitseri, sõjawäe ametnikke, kui ka sõdureid), keda kas nõudjatena wõi kostjatena tsiwiilasjus tsiwiilkohtutesse wälja kutsutakse, riigi arwel ei saadeta. Et niisugustel juhtumistel väljakutsutawatele kohtusse ilmumist wõimaldada, wõib sõjawäe osa wõi asutuse ülem wäljakutsutawale selleks ajaks ainult puhkust lubada, ning niisugusel korral antakse neile Lit. B.

f) Ohwitserid ja sõjawäe ametnikke, keda välja kutsutakse sõjawäe kohtu-uurijate poolt ja sõjakohtusse, samuti ka tsiivil kohtu-uurijate poolt ja tsiivilkohtusesse tunnistajatena või ekspertidena, mingisuguste sõidudokumentidega ei warustata, sest et nende sõidukulud seaduse järele wastawa kohtu poolt ära tasutakse.

g) Sõjawäe kohtu-uurijate ja sõjawäe kohtutesse kutsutawad sõdurid-tunnistajad warustatakse Lit. A-ga üldistel alustel. Tsiivil kohtu-uurijate ja tsiivilkohtutesse kutsutawad sõdurid-tunnistajad warustatakse Lit. B, nagu see p. d. tähendatud.

h) Tsiivilkohtutesse kaebealustena kutsutawaid sõdureid, nende poolt enne sõjawäe teenistusse astumist toimepandud süütegude eest, saadetakse välja ainult sel juhtumisel, kui süütegu on raskemalt karistataw kui aresti või rahatrahwiga.

Sõdurite väljasaatmisel tunnistajatena tsiivil kohtu-uurijate ja tsiivilkohtute nõudmisel tuleb tähele panna, et nende väljakutsumine kohtuwõimude poolt võib ainult väljakutsutawate lähemate ülemate kaudu juhitud saada, ja nende väljasaatmine võib täidetud saada ainult siis, kui väljakutsutawaid on võimalik teenistuse olude põhjal kohtusse ilmumiseks teenistuse kohustuste täitmisest wabastada, kui neid aga teenistusest wabastada ei või, siis peab väljakutsutawa ülem alluwuse korras sellest ette kandma ja väljasaatmise takistuse põhjused kohtule teatama, et teenistuse oludest ärarippuwatel põhjustel väljakutsutu ilmuda ei või (Kr. Kp. S. §§ 435 ja 439).

Ohwitserid ja sõjawäe ametnikud, keda tsiivil kohtu-uurijate poolt või tsiivilkohtutesse välja kutsutakse, wõtawad kutsed otsekohe wastu, kuid nende ilmumine nimetatud kohtutesse on ärarippuw samasugusest korrast, nagu see sõdurite kohta maksew.

Kõik sõjawäelased, keda kohtutesse kutsutakse tunnistajatena, asjus, millega sõjaministeeriumi huwid seotud, komandeeritakse riigi arwel, üldistel alustel, mis teenistuse kohuste täitmiseks komandeerimistele makswad.

Wäeosade ja asutuste päewakäsud peawad täpikäälseid andmeid sisaldama kohtutesse ja uurijate juurde komandeeritawate sõjawäelaste kohta, nagu: kuhu kohta, kas süüalusena, tunnistajana, nõudjana, kostjana j. n. e., omas või sõjaministeeriumi asjas.

Sõjawäe ja kodanliste kohtu-uurijate poolt kutsutakse sõdurid ülekuulamisele ülemuse kaudu, ohwitserid ja sõjawäe ametnikud tunnistajatena otsekohe kutsega, süüalustena aga wäeülema kaudu.

Kõigi kodanliste kohtuasutuste poolt väljakutsutud tunnistajate-sõjawäelaste suhtes ei või wäeülem nimetatud kohtuwõimude nõudmist ignoreerida, waid peab seda wastuwaidlemata täitma, välja arwatud juhtumised, kui väljakutsutawat isikut wõimata teenistuskohuste täitmise pärast wäeosast välja saata, asetäitja puudumisel. Sõjaajal on wäeülemal õigus oma hääksarwamise järele tunnistajat välja saata või saatmata jätta, ilma et see mingisuguseid tagajärgi tooks. Mis puutub aga süüalustesse, siis on wäeülem sunnitud neid ka sõjaajal välja saatma. Wäeteenistuses seiswaid sõjawäelasi, kes ei ole kohtu-uuri ja juurde ilmunud, ei ole wiimasel õigus omalt poolt trahwida, waid peab sellest wäeülemale teatama distsiplinaarkaristuse määramiseks.

i) Wäeülem peab täitma kõiki kohtu-uuri ja määrusi kohtu ja uurimise eest kõrwalehoidmise takistamise abinõude suhtes.

Wäeülemal on õigus oma äranägemise järele kohtu-uuri ja poolt tarwitusele wõetud takistusabinõu muuta ainult raskema wastu, sellest kohtu-uuri jale teatades.

Seadus on jätnud wäeülematele takistusabinõu muutmise õiguse raskema wastu sellepärast et wäeülem rohkem tuttaw on süüaluse seisukorraga ja kalduwustega, ja teisest küljest selleks, et wäeülemal ei puuduks wõimalus tarwiduse korral kõrwaldada wäeosast süüalust, kui selle ülespidamine wabaduses olles kahjulik wõiks olla distsipliini pidamisele. Kui aga wäeülem leiab, et kohtu-uuri ja poolt walitud takistusabinõu liig wali on ja ei wasta asjaoludele, millega kohtu-uuri ja takistusabinõu walimises peab rehkendama, ei wõi ta oma wõimuga takistusabinõu kergema wastu wahetada, waid peab oma arwamisest takistusabinõu muutmise kohta sõjawäe prokuröörile teatama asja ettepanemiseks sõjaringkonnakohtule järelekaalumiseks.

Need määrused käiwad ainult süüaluste sõjawäelaste kohta, kuna eraisikute kohta kohtu-uuri ja poolt tarwitusele wõetud takistusabinõu walimisel wäeülematel neid õigusi ei ole. Wiimasel juhtumisel wõiwad süüalused ise igasuguseid rahulolematusi üldises korras wastawale kohtule ette kanda. Eeluurimise ja kohtu all olewaid sõjawäelasi wõib wabastada ainult korras, mis ette nähtud S. M. K. raam. VII a. art. 746 lisa (C. B. П. 1892), ja nimelt sõjawäe ringkonna ülema loaga ka enne uurimise lõppu, kui neile pole uurimise ja kohtu eest kõrwalehoidmise takistamise abinõuna aresti määratud.

Niisuguse wabastamise palwe üleswõtmisel on sõjawäe ülemad kohustatud sõjawäe prokurööriga ühendusse astuma selle üle, kuipalju see wabastamine eeluurimise käigu suhtes wõimalik; nende kohta aga, kes juba kohtu alla antud, tuleb

kohtu esimehe poole pöörata, ning nende arvamised ühes wäe-
ülema enese eestkostmisega sõjawäe ringkonna ülemale lõpu-
likuks otsustamiseks saata (sõjaministri päewakäsk № 109/20a.).

Niisugusel korral wabastatud süüalune tuleb oma elukoha
järele politsei walwe alla anda, wõi ette panna tema kohta
walida mõni teine takistusabinõu, mis eraisikute-süüaluste kohta
tarwitataw.

Kahjuks on meie wäeülemad sellest wabastamiskorrast
seni wähe kinni pidanud ning lugemata kordi oma hääksarwa-
mise järele eeluurimise ja kohtu all seiswaid sõjawäelasi demo-
biliseerinud.

Kui sõjawäe ringkonna ülem eeluurimise ja kohtu all seis-
wa sõjawäelase demobiliseerimisega nõus on, sünnib see hari-
likus korras, kuid wastawale rahwawäe ülemale saadetakse
teiste teenistuse dokumentide hulgas ka teated selle kohta, et
demobiliseeritu eeluurimise wõi kohtu all seisab, kuna ärakiri
kohtu-uurija määrusest wastawale politseiasutusele saadetakse,
süüaluse elukoha järele, politsei walwe teostamiseks. Demobi-
liseerimisest peab wäeülem teatama kohtu-uurijale ehk kohtule,
selle järele, kuhu asi antud, teada andes, kuhu eeluurimise wõi
kohtualune elama asunud ja kas takistusabinõu teostamiseks
korraldus tehtud.

Eeluurimise ja kohtu all seiswaid ohwitsere ja sõjaamet-
nikke ei ole õigus puhkusele lubada, nad wõiwad mõjuwatel
põhjustel wäeosast lahkuda ainult wastawa kohtuwõimu loaga.

Kui uurimise wõi kohtu all seisew ohwitser wõi ametnik
ametist tagandatakse, siis ei wõi teda milgi tingimisel tagawara-
wäkke lasta, waid teda tuleb wäeosa juurde komandeerituks
lugeda kuni kohtuasja lõpetamiseni (S. M. K. r. VII, teine jagu
1892 a. art. 540, 550 ja 755 märkus), kusjuures neile ülespida-
mist poole palga suuruses maksetakse.

Pääle politseilise kaasabi andmise peab wäeülem kohtu-
uurija nõudmisel täitma ka üksikuid uurimise toiminguid.

Wäga tihti on kohtu-uurija asukoht kaugel sellest kohast,
kus wäeosa asub, ehk kus kuritegu sündinud, kuna uurimise ajal
ilmus tarwidus üht wõi teist tegelust toime panna ehk uut tun-
nistajat üle kuulata. Paljudel juhtumistel ei ole ka wäeosa
asukoha lähedal teist kohtu-uurijat, kelle pääle wõiks panna
selle täitmist. Niisugusel juhtumisel peaks kohtu-uurija kohale
sõitma wõi isiku wälja kutsuma. Et aga niisugune wäljasõit
kulukaks läheks ning asja tema lihtsuse tõttu igasuguse ameti-
wõimu kaasabil wõiks täita, on kohtu-uurijal õigus niisuguse
tegeluse täidesaatmist wäeülema pääle panna. (S. Kp. S. art. 380).

Sõjaministri päewakäsus № 49/22 a. p. 9 on öeldud, et sõjawäe kohtu-uurijad peawad isegi laiemalt tarwitama õigust sõjawäelasi wäeülemuse kaudu koha pääl üle kuulata.

Pöörates wäeülema poole ülekuulamise toimetamise nõudmisega, peab kohtu-uuriija saatekirjas andma täpikäälised näpunäited nende asjaolude üle, mille kohta ülekuulamist peab tegema.

Nagu S. Kp. S. art. 380 mõttest aru wõib saada, ei pea wäeülem mitte üksi piirduma uuriija poolt nõutud ülekuulamise wõi muu toimingu täidewiimisega, waid jätkama seda uuriija poolt päällepanud tegeluse täitmisel ilmsiks tulnud asjaolude kohaselt, kui seda tarwis peaks olema.

Päälle selle wõib kohtu-uuriija wäeülemalt nõuda toimetatud uurimise materjaali ettenäitamist uurimisealuse kohta, kui see temale alluwas wäeosas teenib. Uurimise materjaali ettenäitamisel on sedawõrd suur tähtsus, et selle ettenäitamise kohta eraldi protokoll kokku seatakse. Ettenäitamine sünnib sel wiisil, et uurimise materjaal terwelt süüalusele tutwustamiseks ette loetakse, ehk teda ise läbi lugeda lastakse, ja siis protokoll kantakse süüaluse soowid selle materjaali täiendamise kohta

4. Uurimise toimetuse ja prokuröörü arwamise läbiwaatamine.

Lõpetatud eeluurimise toimetus ühes sõjawäe prokuröörü arwamisega saadetakse wiimase poolt wäeülemale läbiwaatamiseks ja wastawa korralduse tegemiseks. Läbi kaaludes käesolewas kuriteos süüaluse wastu kogutud süütõenduste raskust ja kõiki teisi ilmsiks tulnud asjaolusid, teeb wäeülem korralduse süüdlase kohtu alla andmiseks ehk mitteandmiseks.

Wäeülem peab läbi kaaluma järgmised küsimused:

- a) Kas asi allub sõjakohtu wõimudele;
- b) kas uurimine on toimetatud tarwilise täielikkusega;
- c) kas süüdlast tarwis kohtu kätte anda, ehk wõib asja distsiplinaarkorras lahendada;
- d) kas ei tule asi täiesti lõpetada, seisma panna (süüaluse jooksusolemise puhul), wõi kodanilisele prokuröörile edasi saata (S. Kp. S. art. 545 ja 555).

Sõjawäe prokuröörü poolt esitatud arwamine peab sisaldama tema mõtet asjale antawa käigu kohta, nimelt: a) mis-suguse kohtu alla tuleb süüdlane anda, kas rügemendi- wõi sõjaringkonnakohtu alla; b) kas on wõimalik piirduda distsi-

plinaarkaristuse määramisega; c) kas tuleb asi ära lõpetada või seisma panna, d) kas ei allu asi sõjakohtule (S. Kp. S. art. 553).

Sõjawäe prokuröör, kohtu-uurijalt lõpetatud uurimise toimetust saades, peab selle ülalnimetatud arwamisega ühe nädala jooksul wäeülemale saatma.

Uurimise toimetuse puudulikkuse puhul on sõjawäe prokurööril õigus seda uurijale täienduseks tagasi saata.

Wäeülem, kätte saades uurimise toimetuse ühes sõjawäe prokurööri arwamisega, peab asja kohta nädala jooksul sellekohase korralduse tegema (art. 555).

Kuritegudes aga, mis ette nähtud sõjanuhtlusseaduse artiklites 98, 110, 117, 118 ja 119, on see tähtaeg kakskümmend neli tundi (art. 561). See tähtaeg on määratud selleks, et asja käiku nii sõjawäe prokurööri kui ka wäeülema poolt ilma põhjusega kinni ei peetaks.

Wiimane tähtaeg maksab ka asjade kohta, kus ühes sõjawäelastega wastutusele on wõetud eraisikud kuritegudes sõjawäe teenistuse kohuste ja distsipliini wastu.

S. Kp. S. art. 555 ja 545 p. 2 põhjal on wäeülem õigus-
tatud nõudma uurimise täiendamist sel puhul, kui uurimine sedawõrd puudulik, et wõimata on kindlaks määrata, missugune kõik asjale anda tuleks.

Asja käiku ei tohi kinni pidada järgmiste täienduste tegemise pärast:

- a) uue kuriten uurimiseks, mis ilmsiks tulnud käesolewa asja toimetamisel, kui nendel oluliselt sidet ei ole (art. 548 ja 384);
- b) mitteoluliste teadete ja õienduste kogumiseks, pääle õienduste, millest olenewad asja alluwuse ja kohtuliku jälgimise otsustamise küsimused (art. 549);
- c) teiste kaassüüdlaste otsimiseks, kui kuritegu on toime pandud mitme isiku poolt ja mõned neist kindlaks tegemata ehk üles leidmata (S. Kp. S. art. 554).

Pääle selle ei wõi asja seisma jätta teiste wähe-
susega asjade äraootamiseks, mis süüaluse kohta toimetuses ja milles kaassüüdlasi ega tsiwiilnõudmist ei ole (art. 550).

Sõjawäe prokurööri ettepanekule kohtu alla andmise wõi mitteandmise kohta pole wäeülemal mõtet wastu waielda, kes puht juriidiliste küsimuste arutamises ikkagi enam-wähem wõhik on.

Ajutise Walitsuse poolt 18. märtsil 1919 a. wastuwõetud seaduse p. 8 põhjal wõib ka sõjawäe prokuröör kohtualla andmist iseseiswalt teostada, kui wäeülem süüdlase kohtualla and-

misega nõus ei ole, kuna prokuröör seda aga tarwilikuks peab. Lahkarwamist kohtualla andmise kohta sõjawäe prokurööri ja wäeülemale wahel võib lahendada ka ülemuse kaudu asja alluwuse järjekorras. Sõja kohtupidamise seaduses art. 558 on kindlaks määratud kord, mille järele lahkarwamise puhul tuleb talitada. Selle korra järele tuleb waidlusel olew asi diwiisi ülemale saata. Kui wiimane sõjawäe prokurööri arwamisega päri on, leiab prokurööri nõudmine rahuldust ja asi antakse sõjaringkonnakohtu alla. Wastasel korral aga saadetakse asi alluwuse järjekorras kõrgemale wäeülemale, ning lõpulikult võib asi otsustatud saada riigikohtus.

Sel puhul aga, kui sõjawäe prokuröör kohtualla andmisest loobub, kuna wäeülem kohtualla andmist tarwilikuks peab ja seda nõuab, ei ole prokurööril õigust süüdistusakti kokkuseadmisest ja asja kohtusse saatmisest ära öelda. Wäeülem ise peab aga sel korral oma motiweeritud seletuse asja juurde lisama, ära tähendades, missugustel põhjustel tarwilikuks peab süüaluse kohtualla andmist (art. 558 p. 1 ja 559 j. 2).

See seaduse nõue on maksew ainult nende lahkarwamiste kohta, mis puutuwad asja sissusse, aga mitte kuriteo koosseisu ega asja alluwusse.

Seda silmas pidades, et wäeülemate õigus ilma prokurööri nõusolekuta süüdlasi kohtu alla anda põhjendatud on sõjawäe teenistuse huwide kaitsmisega, ei ole wäeülemal seda õigust eraisikute kohtualla andmise kohta, pääle nende asjade, kus eraisikud ühes sõjawäelastega puhtsõjawäeliste kuritegude pärast wastutusele wõetud.

Kui wäeülem päri on prokurööri arwamisega, siis teeb ta wastawalt prokurööri ettepanekule korralduse:

- a) annab süüdlase sõjaringkonna- ehk rügemendikohtu alla;
- b) määrab karistuse distsiplinaar-määrustiku järele;
- c) lõpetab asja täiesti ära, paneb asja seisma ehk wabastab süüdlase jälgimisest;
- d) saadab asja kodanlise prokurööri kätte (art. 556).

Asjades, mis sõjawäe uuri ja poolt lõpetatud seaduslikkudel põhjustel (art. 225), ehk kus süüdlast ei ole üles leitud ehk kindlaks tehtud (art. 553), saadetakse sõjawäe prokurööri arwamine ühes toimetusega tagasi wäeülemale korraldusse (363). Lõpetatud asjad hoitakse alal wäeosa juures. Pääle asja lõpe-

tamist lõpetatakse süüaluse kohta tarwitusele wõetud takistusabinõu, ning ärawõetud asjad antakse tagasi.

Kodanlise kohtu-uurija poolt sõjawäelaste kohta toimetatud asjad saadetakse kodanliste kohtuwõimude poolt sõjawäe prokurööri korraldusse.

5. Kohtu alla andmine.

Pääle kõigi küsimuste lahendamist, mis pääle sõjawäe prokurööri poolt esitatud arwamise ja uurimise toimetamise läbiwaatamist tekkisid, millest eelmises päätükis räägitud, teeb wäeülem korralduse kohtualla andmiseks.

Enne kui kohtualla andmise küsimuse juurde asuda, tuleb selgeks teha, kelle kompetentsi kuulub kohtualla andmine käesolewas asjas, sest makswa seaduse põhjal wõib wäeülem, ehk tal küll juurdluse ja eeluurimise määramise õigus oli, kohtualla andmist oma wõimupiiri kohaselt teostada. Kohtualla andmise wõim wäeülematel on piiratud wastawalt aukraadile ja ameti kõrgusele kohtualla antawa isiku suhtes. Kohtualla andmise õigus algab rügemendi ülemaga, ehk wastawate õigustega wäeülemaga ja lõpeb riigikohtuga.

Wastawalt ameti kõrgusele ja aukraadile on kohtu alla andmise kord järgmiselt jaotatud:

- a) rügemendi ülem ehk wastawate õigustega wäeülem wõib anda kohtu alla ainult sõdureid;
- b) ülemohwitsere — diwiisi ülem ehk wastawate õigustega wäeülem;
- c) staap-ohwitsere (pääle rügemendi ülema ja samasuguste õigustega wäeülema) — korpuse ülem ehk wastawate õigustega wäeülem (meil sõjaminister);
- d) rügemendi ülemaid (pääle kindralite) ja wastawate õigustega wäeülemaid — sõjaminister;
- e) kõiki kindralid ja kindrali koha pääl teeniwaid wäeülemaid teenistuslistes kuritegudes Wabariigi Walitsus, üldistes kuritegudes riigikohus.

Wene piiriwalwes, mis allus rahaministrile, andis sõdureid kohtu alla — brigaadi ülem, ülemohwitsere — üksiku korpuse ülem, staap-ohwitsere — tolliwalwe departemangu direktor ja brigaadi ülemaid — rahaminister.

Meil moodustatakse praegu piiriwalwet, mis alluma saab siseministrile, kuid teenistuslistes kuritegudes ikkagi sõjakohutule.

Silmas pidades, et süüdlaste kohtualla andmise wõim nende aukraadi ja ameti tsensuse suhtes tingitud on seaduses ettenähtud korrast, ei tunnistata neid kohtuotsusi seadusejõulisteks, mis sellest korrast kõrwale kaldudes tehtud.

Diwiisi ülematest alates on kõigil alluwuse korras kõrgemale minewatel wäeülematel kohtualla andmise wõim nende sõjawäelaste üle, kelle üle on nimetatud wõim neile alluwatel wäeülematel. Järelikult wõib ka diwiisi ülem sõdurit ja sõjaminister ülemohwitseri kohtu alla anda.

Selle õiguse annab rügemendi ülematest kõrgemal seiswatele wäeülematele S. Kp. S. art. 565, selleks, et kõrgemal wäeülemal ei puuduks wõimalus sel juhtumisel, kui temale alluw wäeülem loobub kohtu alla andmisest, kohtualla andmist kas oma arañägernise järele, wõi sõjawäe prokurööri nõudmise pääle teostada. Nagu Wene pääsõjakohtu seletusest näha, ei wõi kõrgem wäeülem seda õigust tarwitada selleks, et alluwat wäeülemat, kellel kohtualla andmise õigus, teatawal juhtumisel kõrwaldada ja oma arañagemise järele toimetada.

Nagu teada, on meil palju wäeosi ja asutusi, millel ei ole oma rügemendi- ehk wastawat kohut. Kohtu alla andmist teisele rügemendikohtule toimetab sel puhul wäeülem, keellele süüalune allub ja kellel rügemendi ülema õigused, wastasel korral annawad kohtu alla järgmised kõrgemad wäeülemad alluwuse korras.

Omast wäeosast lahkunud sõjawäelased antakse rügemendi- ehk sõjaringkonnakohtu alla selle wäeülema poolt, kelle algatusel asi toimetati, kui tal rügemendi ülema õigused, wastasel korral teostawad kohtualla andmist alluwuse korras kõrgemad wäeülemad (art. 568). Wäeosast lahkunute all on mõistetud sõjawäelasi, kes puhkusel ehk juurdekomandeerituna teises wäeosas wiibiwad kuriteo toimepanemise ajal.

Seda seadust ei wõi tarwitada niisugustel juhtumistel, kui süüalune ajutiselt teise wäeossa komandeeritud, sel ajal, kui tema wastu juba juurdlus ehk uurimine käimas oli, ehk kui ta kuriteo toime pani haigemajas rawitsusel õlles. Neil juhtumistel on kohtualla andja ikkagi selle wäeosa ülem, kus süüalune teenis.

Kohtualla andmisel wõib praktikas wäga mitmesuguseid juhtumisi ette tulla, kuid peaaegu kõigi nende kohta wõib Wene pääsõjakohtu seletustest juhatust leida, vähemalt analoogiliste juhtumiste juures.

Kirjeldan siin lähemalt mõnd iseloomulikumat juhtumist, mis sagedamini ette võib tulla.

Eelpool, juurdluse algatamise võimu jagamise juures wäeülemate wahel, tõin ette juhtumise, kus wäeülem, kelle erilise walitsemise piirkonnas kuritegu sünnib, teeb korralduse juurdluse toimetamiseks, waatamata selle pääle, kas süüdlane temale allub wõi mitte. Kohtualla andmise juures on aga teisiti. Wäeülem, kes määras juurdluse, ei wõi endale mitte-alluwat sõjawäelast kohtu alla anda. Seda peab tegema wäeülem, kellele süüalune allus, pääle juhtumiste, millest eelpool tähendatud, kui sõjawäelane loetakse wäeosast lahkunuks.

- a) Kuritegudes ja üleastumistes sõjawäe teenistuse kohuste täitmise ja distsipliini wastu, mis kohtualuste poolt toime pandud ühest wäeosast teise ehk wäeosast teise wõimkonda üleminemise ajal.
- b) Kõigis teistes kuritegudes, mis toime pandud sõjawäelaste poolt sel ajal, kui nad omast wäeosast puudusid (puhkusel ehk komandeerimisel olid), kui nad üldise kuriteo toimepanemise ajal weel wäeosast puudusid — uurimise materjaali ja sõjawäe prokurööri arwamise läbiwaatamine, samuti ka asja kohtualla andmise ehk mitteandmise küsimuse otsustamine allub sellele wäeülemale, kelle wõimkonnas süüdlane oli kuriteo toimepanemise ajal, kusjuures esimesel juhtumisel wäeülem, kes kohtu alla andmist otsustab, asja ühes oma otsusega ja prokröörü arwamisega sellele wäeülemale saadab, kelle wõimkonnas praegu süüalune wiibib, wormiliste korralduste tegemiseks, s. o. kohtu alla andmise päewakäsu awaldamiseks ja asja saatmiseks ühes päewakäsu ära- kirjaga sõjawäe prokuröörile.

Näiteks, kui 6. rügemendi sõdur N. oli puhkusel Tartu maakonnas ning sel ajal sääl üldkaelakohtulise kuriteo toime pani, siis ei otsusta kohtu alla andmise küsimust mitte Tartu maakonna rahwawäe ülem, waid nimetatud rügemendi ülem.

Kui toimepandud kuriteost osa wõtsid rohkem kui üks sõjawäelane, kes alluwad mitmesugustele wäeülematele, kellel igaühel kohtu alla andmise õigus on, siis otsustab kohtualla andmise küsimust kõigi nende wäeülemate ühine wahetu ülemus (art. 569).

Eraisikute kohtu alla andmise asjades, kus nad üheskoos sõjawäelastega teenistuslise kuriteo toimepanemise pärast on wastutusele wõetud, otsustab see wäeülem, kellele alluwad need sõjawäelased, kes ühes nende eraisikutega kuriteo toime pannud.

Tagawarawäelased alluwad sõjakohtutele järgmiste süütegude eest:

- a) mobilisatsiooni käsu puhul tegewasse teenistusse ehk õppuskoondusesse mitteilmumise pärast;
- b) kuritegude ja üleastumiste pärast, mis toime pandud õppuskoonduse ajal;
- c) distsipliini ja alluwuse wahekorra rikkumise pärast sõjawäe mundri kandmise ajal.

Kohtu alla andmist neil juhtumistel teostatakse sõjawäelaste kohtualla andmise korra üldistel alustel, kas maakonna rahwawäe ülema, sõjawäe ringkonna ülema jne. kaudu (art. 562).

Need sõjawäelaste asjad, mis alluwad üldistele kohtutele, ei käi sõjawäe ülemuse otsustamise alla.

Järgneb.

Salaluure, tema tähtsus ja awaldumiswormid.

Ajalooline ülewaade.

Maakuulamine ja luure waenlase järele on sama wana kui sõdagi. Et juba aastatuhandete eest selleaegsetel wäejuhtidel luure tähtsus selge oli ja sellekohaselt talitati, tõendawad näitused Greeka ja Rooma sõdade ajaloost. Niisama räägitakse piiblis juhtumisest, kus kuulamas käidi, „kust maa lahti on.“

Kuna selleaegsete olude juures üks lahing tihti terve sõja otsustas, niisama ka sõjawäe ühendusel seljatagusega tähtsust ei olnud ja wastast ei huwitanud, piirdus luuretegewus ainult kohaliku tähtsusega teadete muretsemisega ja sarnanes meie aja maakuulamisele kitsamas mõttes.

Paralleelselt sõjakunsti ja üldise tsiwilisatsiooni arenemisega omandas ka luure laiema ülesanded ja tegewusalad. Esialgse primitiivse, kohaliku ja juhuslikku laadi maakuulamise asemele on astunud järjekindel kõigekülgne luure mitte ainult sõjaajal otsekohese wastase, waid ka rahuajal naaberriikide iga sammu ja eluawalduse järele, nii sõjalises kui ka majandus-poliitilises suhtes.

Kuna luure tegewusalad ja awalduswormid väga mitmesugused on ja ühtegi seltskonnakihti ega tegewusala ei ole, kuhu waenlase salaluure oma agente ei poetaks, on väga tähtis tema ülesannetega tutvuneda, mis wõimaldab waenlase salaagendi tegewust märgata.

Salaluure tähtsus.

Andmed waenlase asukoha, tegewusplaanide, warustuse ja meeoleolu üle on sõjas iga sammu aluseks. Andmete kogumise allikateks on harilikult: maakuulamine, wangilangenud wastase meeste ülekuulamine ja wastase ning erapooletute maade ajakirjanduses ilmuwate teadete jälgimine ja süstemaatiline kogumine.

Kuid on siiski palju andmeid, mida nende abinõudega selgitada ei saa. Wangid annawad tihti sihilikult waletateid, wõi ei ole ise asja seisukorraga küllalt tuttawad. Wiimasel ajal õhusõidu arenemise tõttu laiemalt tarwitusele wõetud õhuluure suudab ka ainult kohalikke ja silmaganähtawaid asju selgitada. Tihti pikaleweniwates nüüdisaja sõdades on aga wäga tähtis teada wastase pikemaajalisi ettewalmistusi suuremateks operatsioonideks, niisama tema majanduslist olukorda ja wastupidawust. Ainsaks teeks tarwilikke teateid saada on niisugusel juhusel salaluure.

Salaluure ei ole tähtis üksi sõjaajal. Olgugi, et rahuajal ajakirjanduse laienemine, riikliste küsimuste awalik arutamine parlamentides, ametlikkude statistiliste andmete awaldamine tööstuse ja põllumajanduse seisukorra ja rahwaarwu kohta, mis sõjaajal salajas hoiti, nüüd asjasthuwitatud riigile kergesti kättesaadawaid andmeid wõimaldawad koguda, jääwad siiski otsekohe riigikaitsesse puutuwad küsimused saladuskatte alla. Mida rohkem üks riik neid küsimusi salajas hoida püüab, seda tähtsam on naaberriihil nende selgitamine juba rahuajal. Üksikute riikide püüd, oma sõjalist jõudu alatasa suurendada, selle juures oma kawatsusi enneaegselt mitte awaldades, on salaluurele hoogu annud ja ta enneolemata kõrgusele wiinud. Endise juhusliku iseloomu asemele on astunud süstemaatiline teadete kogumine täpse organisatsiooni kaudu.

Õige korralduse ja organisatsiooni juures rahuajal kannab salaluure tegewus wilja sõja lahtipuhkemise esimesest silmapilgust.

Kindral Lehr ütleb oma strateegia üheteistkümnendas jaos: „Sõja esimestel päewadel on wangid ühes salaagentidega peaaegu ainsad allikad teadete saamiseks. Juba rahuajal hästikorraldatud salaluure awaldab aga oma mõju kuni sõja lõpuni.

Tarwe alati oma naabrite kawatsustest ja materjaalsest jõust hästi informeeritud olla ja sellest järgnew salaluure on kõigi riikide poolt tunnustatud ja kõik kasutawad teda suuremal wõi vähemal määral.

Iseäralise tähtsuse omab salaluure pikaldase positsioonsõja ajal, kui tarwis on teateid muretseda wastase ettevalmistusest suuremateks operatsioonideks, tema varustuse seisukorrast jne.

Wastuluure.

Niisama tähtis ehk weel tähtsamgi, kui wastase kawatsusi teada saada, on omi kawatsusi ja jõudu warjata. Oma töös „Saksa salaluure“ ütleb Resanow: „Waenlase salaluure, see on, mis kindluse müürid õonestab ja suurtükkide terase ära sööb.“ Sellepärast püütakse ka kõigi abinõudega wastase salaluure tegewust paraliseerida ja tema agente kahjutuks teha. Need ülesanded wõtab oma pääle wastuluure. Sõjalise wastuluure edukaks töötamiseks on esimene tingimus, et teda mitte kõrwaliste ülesannete täitmisega ei koormataks, nagu seda on isikute jälgimine poliitilistel wõi teistel põhjustel. Nende ülesannete täitmiseks on suuremas hulgas riikides poliitiline politsei asutatud.

Spionaashi mõiste.

Salakuulajaks ehk spiooniks nimetatakse isikut, kes ükskõik missugusel teel waenlasele salajashoitud teateid muretsseb. Sellejuures ei ole mõõduandew alamlus, niisama ei ole ka tähtis, et salakuulaja selle riigi territooriumil asuks, mille üle teateid kogutakse.

Ilmasõja kogemused näitasid, et erapooletutes maades salaluure tegewus iseäranis intensiivne oli. Kuna erapooletud maad sõdiwate poolte wahel teatud mõttes wahemeesteks on ja neis suuremad sõjawarustuse tellimised täidetakse, pakuwad nad salakuulajatele laialdast tööpõldu. Ka on erapooletutes maades salaagentide tegewus wähema riisikoga seotud, sest sääl ei olda nende paljastamisest nii huwitatud.

Spionaashi mõiste kindlaksmääramiseks ei ole tarwiski selgitada, et teatud isik oleks edasi annud teateid, mis n. n. sõjasaladus on. Spiooniks tunnistamiseks on küllalt, kui ta kogub süstemaatiliselt teateid riigi mitmesuguste eluawalduste üle, eesmärgiga neid naaberriigile edasi anda, selle juures maskeeritult töötades.

Spionaashi algmõisted on kindlaks määranud prof. Martens oma töös: „Praegusaja tsiwiliseeritud rahwaste rahwuswaheline õigus.“

Spionaashi mõiste kindlaksmääramiseks olgu järgmised näitused:

Teatud isik kogub ja saadab asjasthuwitatud riigile mingisuguse wäeosa päewakäskusid. Need päewakäsud ei tarwitse salajased olla, kuid süstemaatiliselt kogutuna annawad nad wäga tähtsat materjaali. Sarnane tegewus loetakse wastuwaidlemata spionaashiks.

Teine juhus: isik jälgib raudteejaamas wäeosade saatmist tuleliinile. Arusaadawalt ei saa niisugust toimetust enamail korral warjata, kuid waenlasele selle üle teadete andmist loetakse alati salakuulamiseks.

Küsimused, mille selgitamisele salaluure tegewus pääasjalikult on juhitud, on naaberriikide sõjalise jõu ja tehnilise warustuse seisukord ja riikidewahelised suhted, nagu salalepingud jne. Pääle selle on riikide sisemises ja majanduslikus elus palju küsimusi, mis laiemale rahwahulgale kättesaamatud, mis aga naaberriigi wäejuhatusele tarwilikud ja mille selgitamine salaluure ülesannete hulka kuulub.

Kuid salaluure tegewus ei piirdu mitte ainult sõjaliste, diplomaatiliste, sise- ja majanduspoliitiliste küsimuste selgitamisega. Oma tegewuse maskeerimiseks peawad salaagendid ehk spioonid tihti kaupmeeste, tööliste jne. kujul esinema. See annab neile wõimaluse mitte ainult tähelepanemata teateid koguda, waid ka mitmesugust materjaalset kahju sünnitada, mis iseäranis sõjaajal riigi wastupanekuwoimet tuntawalt nõrgendab. Niisuguste ülesannete hulka kuulwad: sõjamoona ja warustuse ladude õhkulaskmine, sihikindel majandusliste aluste õõnestamine, kihutustöö kaudu riigielanikkude hulka rahulolematuse külwamine ja samal teel liitlaste wahel hõõrumiste ja arusaamatuste tekitamine.

Need on salaluure üldised ülesanded. Lähemaks tutwunemiseks waatame neid üksikasjalisemalt.

Salaagentidele antavad ülesanded.

Nagu juba tähendatud, wõib spionaashi tegewusalaks olla järgmised neli riikliku elu külge: puhtsõjaline, diplomaatiline, sisepoliitiline ja majanduslik elu. Sellele wastawalt tuntakse nelja spionaashi liiki.

Waatame neid üksikult.

1. Sõjaline spionaash. Sõjaliseks spionaashiks ehk sõjaliseks salakuulamiseks nimetatakse salajast teadete kogumist wastase wõi naaberriigi sõjalise jõu, kindluste kohta, sõjalise tähtsusega geograafiliste ja statistiliste andmete kogumist, et neid asjastuwiitatud välisriigile edasi anda.

A) Teated sõjalise jõu ja kindlustuste kohta on:

1) koosseis, organisatsioon, dislokatsioon, igasugune warustus, komplekteerimine, õppus, sisemine olukord ja meeoleu, maa- ja merewäe juhtide koosseis;

2) maa- ja merewäe asutused, ladud, magasiinid ja tagawarad (intendandi, suurtüki, inseneri, miini ja sanitäär), sõjatehaste produktiivsus;

3) kindlused, kindlustatud punktid, laewastiku baasid;

4) mobilisatsioon maa- ja merewäes;

5) käsud ja aruanded manööwritest, laskeharjutustest, mitmesugustest katsetest maa- ja merewäes, määrused, eeskirjad ja instruksioonid maa- ja merewäe õpetamiseks;

6) sõjalennuasjandus;

7) maa- ja merewäe kõrgemate juhtide karakterlised omadused.

B) Sõjalise tähtsusega geograafiliste andmete hulka kuuluvad:

1) üldised geograafilised ja topograafilised andmed piiriäärsetest maakohtadest, millel strateegiline tähtsus;

2) teated positsioonidest, maakohtade läbikäidawus ja looduslikud takistused;

3) andmed kindlustatud raioonide maapinna omadustest;

4) dessantideks kohased maakohad, sadamad, reidid jne.;

5) weoteede seisukord ja weobinõud;

6) raudteede seisukord, sõlmpunktid, tähtsamad ehitused, sillad, tunnelid jne.;

7) telegraafi ja telefoni ühendus, rannaäärsed ja saarte waatepunktid, raadiojaamad jne.

D) Statistilistest andmetest huwitawad salaluuret: andmed rahwaarwust, iseäranis wäeteenistuskohuslistest.

Ülesloetud küsimustest on ainult osa salajased, kuna teisi tihti mitmesugustes teaduslikkudes ajakirjades ja töödes käsitatakse. Süstemaatilisel kogutuna ja ümbertöötatuna on nad aga naaberriigi wäejuhatusele väga tähtsad.

Sõjaajal laienewad salaagentidele antawad ülesanded, nii et sõjalist salaluuret wõib jagada wiide kategooriasse: strateegiline salaluure, taktiline luure, seljatagune luure, mereluure ja sõjalises mõttes kahjusünnitamine.

a) Strateegiline luure püüab sõjaajal koguda teateid, mis ainult kõrgemat wäejuhatust huwitawad. Nende teadete rutuline saamine wõimaldab wastase nõrku külgi kasutada. Strateegilist luuret huwitawad küsimused :

1) kui palju on wägede wormeerimisel juba ära tarwitatud elawa jõu tagawarasid, s. t. missugused aastakäigud ja kategooriad on teenistusse kutsutud, kokkukutsumise aeg, kontingendi suurus, mobilisatsiooni pääwalitsuse ja ta osakondade tegewus;

2) teated tagawarawägedest, õpetatud täienduste arw tagawara wäeosades ja garnisonides, wäeosade numbrid ja nimetused;

3) saadetawate täienduste arw, saatmise aeg, sihtkoht, warustus, sõjariistad jne.;

4) uued wormeerimised, kus nad sünniwad, reorganiseerimised, missugused wäeosad selleks tarwitatakse, missugused on juba moodustatud üksuste ülesanded ;

5) juhtide koosseis, ettevalmistamine ja täiendus;

6) riigipiiride kaitse;

7) suuremate wäeüksuste wedu raudteedel, esheloonide arw ja sihtkoht ;

8) wäeosade meeleolu, wäejooksikud ja elanikkude waade wäejooksikute kohta;

9) kindluste seisukord käesolewal silmapilgul;

10) sõjatsensuur, missuguseid teateid on keelatud awaldada.

b) Taktisel luurel sõjaajal on ülesandeks selgitada frondil asuwate wäeosade seisukorda. Need teated on tarwilikud kõigile wäejuhtidele, nii wanematele kui ka noorematele, mille juures iga üksikut wäejuhti huwitawad muidugi kõige rohkem need teated, mis käiwad tema wastu tegutsewate wastase wäeosade kohta.

d) Seljataguse luure agentidele tehakse ülesandeks selgitada side ja warustuse seisukorda. Siia kuuluvad järgmised küsimused :

1) seljataguse korraldus, missugused raudteed on antud üksikute armeede kasutada, kus ja missugused toidumoonad ja lõhkeainete ladud asuwad (õhulaewastiku kallaletungimiste ja õhkulaskmiste korraldamiseks), suuremate laskeriistade ja sõjamoona tagawarade juurdetoomine;

2) igasugused teated suurtükke ja käsisõjariistu ning nende laskemoona valmistawate wabrikute seisukorra ja produktiivsuse kohta ;

3) lämmatawaid gaase walmistawad wabrikud, gaaside keemiline koosseis, wastuabinõud, gaasipommide walmistamine;

4) õhulaewade ja lennumasinade walmistamine, nende tehnilised iseäraldused, tehaste produktiivsus jne.;

5) automobiilide ja kummitööstus, õlitagawarad;

6) sõjawäe warustus toiduga, riietega, jalanõudega;

7) hooste tagawarad, nende sissewedu väljamaalt.

c) Mereluure püüab selgitada laewastikkude ja üksikute laewade asukohta, liikumiswõimalusi, kiwisõe ja sõjamoona tagawarasid sõjasadamates, kaldaäärseid kindlustusi, signaalsatsiooni, radiojaamasid, mineeritud kohti ja plaanisid kallal tungimisteks ja nendele ettewalmistamist.

e) Wiimane kategooria ülesandeid, mis salaagentidele antakse, on sõjalises mõttes kahjusünnitamine, mis waenlase seljatagust ja ühes sellega tema sõjalist jõudu nõrgendab.

Nende ülesannete hulka kuuluwad:

1) Plahwatuste sünnitamine lõhkeainete ladudes, neid aineid walmistawates wabrikutes ja raudtee rongides weo ajal;

2) sõjatööstuse wabrikutes tulekahjude sünnitamine;

3) strateegilise tähtsusega raudteede lõhkumine;

4) külgehakkawate haiguste laialilaotamine toiduainete ja wee kaudu, neid haiguste pisielukatega kihwtitades;

5) salajaste traadita telegraafi jaamade ja sõjariistade ning lõhkeainete ladude asutamine;

6) paanikat sünnitawate kuulujuttude laialilaotamine sõjawäes;

7) distsipliini kõigutamine sõjawäes, wäejuhtide ja liitlaste wastu usaldamatust äratades ja sõjapidamise mõttetust propageerides.

Ülesloetud küsimustest on näha, kui wäga mitmesugused on salaagentidele antawad ülesanded sõjalise kahjusünnitamise alal. Suurem hulk neist nõuab wähegi korralikuks täitmiseks agentidelt sellekohast ettewalmistust, osa neist wõib aga ka juhuslikkudele isikutele täita anda. Paljudes riikides on salaagentide ettewalmistamiseks erilised kursused ja koolid asutatud, mis neid nende raskele ja kardetawale elukutsele ette walmistawad.

II. Diplomaatiline spionaash püüab salajasel teel riikidewahelisi suhteid selgitada ja kindlaks teha kaitsewõi pääletungi lepingute ja konwentsioonide olemasolu ja iseloomu.

Sia kuuluvad :

- 1) salapunktide selgitamine riikidewahelistes lepingutes ;
- 2) mingisuguse riigi walitseja wõi erakorralise saadiku ilmumise põhjus teise riiki, kas külaskäigu wõi mõnel teisel ettekäändel ;
- 3) hõõrumised ja arusaamatused liitlaste keskel ja erapooletute maade wahel ning nende põhjused ;
- 4) selgitamine, missugustel juhustel on lepinglased omawahel täiesti solidaarsed ja missugustes küsimustes on ainult ajutine kompromiss ;
- 5) missugused salajased direktiiwid on antud diplomaatidele tähtsate läbirääkimisteks lepingute, waherahu ja rahutegemise puhul ;
- 6) seisukoht erapooletute maade suhtes ja püüded neid oma poole wõita.

Diplomaatilises mõttes kahjutegemiseks antakse agentidele järgmised ülesanded :

- 1) lepinglaste wahel sekeldusi sünnitawate kuulujuttude laialilaotamine ;
- 2) lepinglaste ja erapooletute maade wahel hõõrumiste sünnitamine salalepinguid awaldades ja wale kuulujutte laiali laotades ;
- 3) naaberriigi tähtsamate diplomaatide ja poliitikategelaste wastu ajakirjanduses sõjakäigu organiseerimine, laimujuttude ja agitatsiooni abil nende kõrwaldamine.

III. Majanduslikuks spionaashiks nimetatakse salaagentide kaudu naaberriigi majandusliku ja ainelise seisukorra selgitamine, tema rahaasjandus, tööstuse walmisolek sõjaja nõuete täitmiseks, missugused teated antud riigile wäga tähtsad on, sest sõjapidamise wõimalus on suurel määdul ühenduses riigi majandusliku seisukorraga.

Majanduslikku salaluuret huwitawad küsimused :

- 1) Üldine ökonomiline ja kaubanduslik seisukord, üksikute tööstusharude tõus wõi langemine ;
- 2) toiduainete tagawarade suurus ;
- 3) ebakorralik esimesejärgu tarbeainete jaotus riigis ;
- 4) riigi rahalised operatsioonid, sisemised ja wälised laenud ning elanikkude seisukoht nende suhtes ;
- 5) riigi kullatagawarad ja wäljalastud paberraha hulk ;
- 6) elanikkude rahutused majanduslistel põhjustel.

Kõik ülesloetud küsimused annavad wastasele võimaluse teatawa riigi suhtes kindlale seisukohale asuda ja oma tegevust selle järele juhtida.

Majanduslikus suhtes kahjutegemise hulka kuulub :

1) kõiksuguste raskuste sünnitamine esimesejärgu tarbeainete jaotamisel, transpordi rikkumise ja suurte tarbeainete hulkade kokkuostmise teel nende ajutise peitmise mõttega ;

2) paberraha kursi langetamine ärewate kuulujuttude laialilaotamise teel ;

3) walitsuse poolt tehtawate wäliste ja sisemiste laenude wastu agiteerimine ;

4) walerahade walmistamine ja laialilaotamine ;

5) kulla ja wäärtasjade kokkuostmine ja wäljawedu ;

6) majandusliste rahutuste ja streikide organiseerimine.

IV. Sisepoliitiline spionaash selgitab teateid riigi sisepoliitilisest seisukorrast ja peab silmas riigielanikkude meeoleolu walitsuse ja sõja wastu.

Siia kuuluwad :

1) walitsewate ringide ja poliitiliste rühmituste meeoleolu ;

2) laiade rahwahulkade meeoleolu ;

3) võimalikud muudatused walitsuse koosseisus, parlamendi seisukoht üksikute walitsuse liigete suhtes ;

4) riigi poliitika vähemusrahwuste suhtes, vähemusrahwuste seisukoht walitsuse wastu, rahulolematused rahwuslistel motiividel.

Sisepoliitikas kahjusünnitamise hulka kuulub :

1) agitatsiooni ja ärewate kuulujuttude laialilaotamisega rahutuste sünnitamine ;

2) igasuguste terawate wäljaastumiste organiseerimine, näit. streigid poliitilistel motiividel, wandeseltsid jne. ;

3) üldse kogu riigi desorganiseerimine, mis temalt võimaluse wõtab edukalt wõidelda.

Ülesloetud küsimused ei sisalda kaugeltki weel mitte kõiki salaluure ülesandeid. Paljuid ülesandeid ei saagi enne ette näha, nende tarwitusele wõtmist nõuab alles teatud olukorra wäljakujunemine. Siiski wõib ka siin ettetoodud kirjeldusest näha, kui laialdaseks on wiimasel ajal salaluure muutunud ja

missugust kahju võib ta riigile tuua, kui tema vastu õigel ajal kohaseid abinõusid tarvitusele ei võeta.

Lõpuks peab veel tähendama, et meil seni tegemist oli spionaashiga tema pääliskaudses ja primitiivses vormis. Kuid pääle hulgaliste paljastuste võib viimasel ajal märgata ka meie idanaabri poolt kawakindlamat ja ettevaatlikumat tegevust. Wastuabinõuks sellele on meie wastuluure otstarbekohane organiseerimine ja salaluure tegewuse ja awalduswormide tutvustamine, eriti sõjawäes, millele waenlase luuretegewuse raskuspunkt on juhitud.

Kawatsetawad muudatused Rootsi sõjawäe korralduses.

1919 aasta sügisel moodustati Rootsi riigipäewa poliitiliste parteide esitajatest rewisjoni komisjon, millele ülesandeks tehti kogu ulatuses rewideerida 1914 aasta väekorraldust, et väekoosseisude vähendamisega riigikaitse pääle kulutatawaid wäljaminekuid piirata, kuid silmas pidades, et riigi julgeolek selle all ei kannataks. Komisjoni kuulusid 13 liiget, nimelt: parempoolsest parteist 5 (wabahärira Fleming, kindralmajor Hammarskjöld, h-ra Pettersson Bjälbost ja ülem-direktor Widell); edumeelsest parteist 4 (kuberner Kvarnzelius — kui komisjoni esimees, hra Bengtsson Norrupist, toimetaja Ekman ja h-ra Jönsson Revingest); talupoegade liidust 1 (h-ra Nilsson Vibberbost) ja sotsiaal-demokraatlikust parteist 4 (toimetaja Engberg, esimees Larsson Västerast, toimetaja Nilsson Malmöst ja lektor Wigfors). 1921 a. alates wõttis rewisjoni töist asjatundjana osa ilma hääle, kuid arwamise awaldamise õigusega meriwäe komandöör Lybeck. Pääle selle olid rewisjoni käsutuses üks kindral-sekretär, kaks pääsekretäri (üks maawäest ja teine meriwäest) ja abisekretärid eri wäeliikidest.

10. aprillil s. a. awaldati rewisjoni ettepanekud praegu makswa väekorralduse muutmise kohta. Selle kolme ja poole aastase töö tagajärgede kohta wõtab Rootsi Üldine Kaitseselts, kes riigikaitse küsimuses rewisjoniga wastasrinda on asunud, kolmes eriwäljaandes wastuwäiteks sõna — ja nimelt: 1) mannermaa kaitse; 2) merikaitse ja 3) sõjawäe teenistuse kohusliste terve wõi jaotatud klassi kohta.

Mannermaa kaitse.

Mannermaa kaitse küsimuses on rewisjonis arwamised kolmeks jagunenud: enamus 5, parempool 4 ja sotsiaal-demokraadid 4.

Rewisjoni küsimuses olid lahkuminekute raskemateks keerpunktideks pääle üldise meestearwu vähendamise ja wäeüksuste piiramise sõjawäe üldjaotus (wastawalt sõjawäe ringkondadesse) ja wäekohusliste õppeaja kestwus.

1914 a. wäekorralduse järgi on jaotus 6-eks ette nähtud ja selle jaotuse juure on ka parempoolsed liikmed jäänud, kuna enamus jaotust 4-ks, sotsiaal-demokraadid isegi 3-ks soowitawad. Kuiwõrd wäeüksuste arwu, wõrreldes 1914 aasta wäekorralduse seadusega, vähendada tuleks, selgub kaasalisatud tabelist nr. 1.

Üldiselt on rewisjon otsustanud, et teenistusse kutsutawad tulewad kahte ossa jaotada (Üldine Kaitseelts nimetab seda „kategororia lõhkumiseks“), millest ühele rahuloidaw sõjawäe õpetus osaks saab, kuna teine osa ainult wõrdlemisi lühikest aega õppusel oleks. Kaasalisatud wõrdlustabelitest nr. nr. 2 ja 3 on näha, mil wiisil seda kawatsust teostada mõeldakse.

Tabel nr. 4 näitab, missugusel arwul, paralleelselt üldise wäe vähendamisega, ülemuste üldkoosseisu kawatsetakse vähendada.

Nagu tabelist nr. 2 näha, wäheneks ühe aastaklassi wäljaõpetatud sõjawäe teenistuse kohusliste arw, wõrreldes 1914 a. wäekorraldusega, parempoolsete eriarwamise järgi peaaegu poole wõrra, kuna enamuse ettepaneku järgi 1914 a. arwust jääks järele umbes 44% ja sotsiaal-demokraatide eriarwamise järgi ainult 30% ümber.

Enamusel on wäe ümberorganiseerimisel juhtnõõriks olnud:

- 1) need wäeosad, mida kohe pääle mobiliseerimist wälja tuleb saata, wõiwad jõu poolest palju nõrgemad olla, kui seda 1914 a. wäekorraldus eeldab, kuid küsimuses olewad wäeosad peawad ajakohaselt organiseeritud ja warustatud olema, et kohe pääle mobilisatsiooni ilma täiendusõppuseta tegewusse astuda;
- 2) pääle nende wäeosade peab wõimalik olema sõja kestwusel weel teisi wäeosi wormeerida, kuna tarwiduse korral kogu rahwa jõud, otsekohe wõi kaudselt, riigikaitseks ära kasutatakse;
- 3) sõjawäe organiseerimist, kuiwõrd seda riigi rahaasjandus ja teised põhjused lubawad, tuleb rahuajal nii korraldada, et sõja-aegsed organiseerimise nõuded oleksid wõimalikult paremini rahuldatud.

Kuna parempoolsed suurel arwul sõjajõu vähendamise wastu hääletasid, on sotsiaal-demokraadid omalt poolt arwamisel, et tegewuse- ja wõitlusewalmis sõjajõu olemasolek rahuajal ei ole põhimõtteliku tähtsusega, sest praegu olla rahuline ajajärk, ning enne tulewast sõjategewust pidawat nende arwamise järgi waheajajärk tulema, mille kestwusel wõida seda täiendada, mis praegu puudulik. Sotsialistid nimetawad seda ise „painduwaks süsteemiks.“

Üldine Kaitseselts waidleb wastu niisugusele vähendamisele ja teenistusekohusliste jaotusele, wäites, et wäe põhijaotus kuue ringkonna asemel neljaks sõja korral wäe laienemist (algtektis — paisumist) halwawat ja et ses suhtes olla rewisjon wäga pääliskaudselt toimetanud. Mis teenistusekohusliste „liiniteenistusse“ ja täiendusreserwi jaotusse puutub, siis on Üldine Kaitseselts arwamisel, et see korraldus mitte üksi sõjawäe arwusse, waid ka wäärtusse saab mõjuma, sest mobiliseerimisel tuleks isegi parempoolsete arwamise järgi, wõrreldes 1914 a. wäekorraldusega, kahekordne arw aastaklasse kokku kutsuda. Kui arwesse wõtta, et sellega wanemad aastad teenistusse wõetakse, siis olla selge, et sellega wäe wäärtus langeb, sest wanemad aastad ei ole noorematega wõrreldes ühewäärtuslikud.

Eriti arwustab Üldine Kaitseselts sotsiaal-demokraatide arwamist ja nimetab nende seisukohta riigikaitse suhtes täiesti ebaõigeks.

Wäljaõpetatud aastaklassi meeste arw. 1914 a. wäekorralduse järgi arwati teenistusse wõetawate arwu umbes 30.000 pääle, mille juures teenistuse päewade arw 9.510.000 oleks olnud. Wahepääl on aga teenistusekohusliste arw (wähema wäljarändamise ja muude olude tõttu) umbes 40.000 pääle kaswanud, ning kui 1914 a. wäekorralduse järgi käidaks, tõuseks teenistuse päewade arw 12.775.000 pääle. Tõelikult on teenistuse päiwi aga ainult umbes 8.435.000.

Rewisjon on otsusele jõudnud, et teenistuse päewade arwu tuleb kokkuhoidmise mõttes weelgi vähendada, ning et selleks kaks teed on olemas: kas kõigile teenistusse kutsutawaile teenistuse wõi õppuse aega lühendada, wõi jälle ühele osale wõrdlemisi täielik ja teisele ainult ettewalmistaw, lühikeseajaline õppus anda. Wiimane teisend on rewisjoni poolt riigikaitse suhtes soodsamaks tunnistatud.

Rewisjoni ettepaneku järgi algab wäeteenistuse kohustus 20 aastast ja lõpeb 42 aastaga, sellest 12 aastat esimeses ja 4 teises järgus ning 7 aastat maakaitstes (landstorm). Maakaitse arw oleks parempoolsete arwamise järgi 67.000, enamuse ette-

paneku järgi 52.000 ja sotsiaal-demokraatide eriarvamise järgi 37.000 meest, kuna see arv praegu 140.000 mehe pääle ulatab.

Üldine Kaitseselts väidab sellele wastu, seletades, et teistes riikides teenistuse kohustuse ajajärk palju pikem olla, Norras isegi kuni 55 aastani.

Liiniteenistusse wõetud õppeaja kestwuse kohta on enamused ja parempoolsed kokku leppinud pääle kindral Hammarskjöld'i, kes pikemat õppeaega nõuab. Õppeaja kindlaksmääramisel on rewisjon sõjaautoriteetide arvamisi käsitanud, mille järgi sõdurid, keda kohe pääle mobilisatsiooni waenlasele wõiks wastu saata, vähemalt 12—13 kuulise õppuse peaksid saama, mille juure tuleks veel talwine õppus ning tarwilik arv korduwaid õppusi, ehk ühtekokku 15—16 kuud. Rewisjon arwab, et niisugune korraldus sõjalisest seisukohast küll wäga soowitaw oleks, kuid seda läbi wiia ei lubawat riigi rahaasjandus. Rewisjon on arwamisel, et kui täiendusreserw mitmesuguseid abitalitusi toimetab, siis wõib liiniteenistusse wõetute õppeaega palju põhjalikumalt kasutada kui see seni on olnud. Kaasalisatud tabelis nr. 5 on teenistuse päewade arv üksikasjaliselt wäeliikide järgi ära näidatud.

Wabatahtlik kütioorganisatsioon. Selle Rootsis hästi arenenud organisatsiooni pääle on rewisjon tarwilikku tähelpanu juhtinud ja ettepanekuga esinenud, et organisatsiooni korraldamiseks riigi eelarwesse igaaastane kindel summa, 750.000 krooni, wõetaks. Pääle selle kawatsetakse teenistusse kutsutawate kütide teenistuse aega 10 päewa wõrra lühendada ja seda teenistuse algul.

Wiimasele oletusele väidab Üldine Kaitseselts selles mõttes wastu, et niisugune kütide hiljemalt teenistusse ilmumine saaks waremalt ilmunute teenistuse õppustesse takistawalt mõjuma.

Teenistusekohusliste palk. Praegu saawad teenistusekohuslised esimesel teenistuse järgul 50 ööri päewas, samuti ka 50 ööri korduwatel õppustel, reserwi ja maakaitse õppustel aga 1 kroon päewas.

Enamuse ettepanekul tuleks maksta: täiendusreserwis 25 ööri päewas ja liiniteenistuses 50 ööri päewas ning kordamisõppustel ja talwises nekrutikoolis 75 ööri päewas. Maakaitse õppustest osawõtjad saaksid 1 kroon päewas.

Sotsiaal-demokraadid tahaksid maksta 25 ööri päewas, kui õppus ei kesta kauem kui 90 päewa, ja päewade eest, mis üle selle, 50 ööri päewas.

Praegu saavad teenistusekohuslised, kes alam-käsitajate kohuseid täidavad, 25 ja teatud juhtumistel 50 ööri lisatasu. Rewisjoni arvamise järgi kaoksivad tulewikus teatud juhtumistel antavad tasud ära.

Kindlused. Rewisjoni ettepaneku järele tuleb Karlsborgi kindlus ära kaotada, kuna ta praegusel ajal oma sõjalise tähtsuse kaotanud. Edaspidi võiks teda keskladuna ja teatud wäeosade paigutamiseks kasutada.

Jalgwägi. Ühte normaal-tüübilisse jalgwäe rügementi kirjutatakse liiniteenistusse sisse 450 meest. Arwatakse, et sellest arwust enne rügementi tulekut 8% wälja kukub. Sellega siis ilmuksid teenistusse 414 meest. Rewisjoni arvamise järgi tuleb nendest moodustada kolm püssi-kompaniid, üks kompanii teenistusekohuslisi alam-käsitajaid ja pääle selle kaks kompaniid, milledes oleksid kuulipildujate meeskond, signalistid, sapöörid, ja käsipommi pildujad. Ühe osa wiimasena nimetatute õppust võiks ka sõjawäe ringkondade wiisi korraldada, kuid see ei tohiks kompaniide arwusse rügemendis mõjuda.

Ratsawägi. Ratsawäe rügemendis on praegu 5 eskadroni. Rewisjoni ettepaneku järgi saaksid tulewikus kolm harilikku ja üks tehniline eskadron olema. Hooste arw oleks 130, sääl hulgas ka kõik ülemate hobused kaasa arwatud.

Suurtükiwägi. Suurtükiwäe kohta ei ole ettepanekus diwisjonide wiisi korraldust tehtud, kuid on siiski kawatsus, et suurtükiwäe rügemendis peaks olema kolm harilikku suurtüki patareid, kaks kerget wäljahaubitsi patareid ja üks 15 c/m. haubitsi patarei, wõi üldiselt 6 patareid.

Lennuwägi. Lennuwägi oleks kahes osas (maa- ja merilennuwägi), millest maa- ja lennuwäes 4 kompaniid.

Sõjawäe hobused. 1915 a. määrusega wõrreldes on sõjawäe hooste arwu märksa wähenдатud. Praegu maksma määruse järgi olewat hooste üldarwu (sääl hulgas ka ohwitseride oma hobused) 11.486 kawatsetakse wähenдada enamuse ettepaneku järgi 5889, parempoolsete eriarwamise järgi 8147 ja sotsialistide eriarwamise järgi 3884 pääle.

Sõjawäe muusika. Muusikakoorigid tuleksid rewisjoni ettepaneku järgi kolmetüübilised — 21, 12 ja 7 meest kooris, millest ainult Stokholmis olew rügement esimest tüüpi koori saaks.

Reserwohitserid ja allohitserid. Kõlbuliku reserwi soetuse pääle on rewisjon eraldi tähelpanu pööranud.

1914 a. väekorralduse järgi rehkendati, et igaaastane reserw-ohwitseride juurewool oleks 300, kuna enamuse seda praegu 137, parempoolsed 178 ja sotsialistid 106 mehe pääle arwawad. Tegelikult on aga juurewool märksa wäiksem, näiteks 1920 a. 60 meest, 1921 a. 41 meest ja 1922 a. 49 meest. Ergutuse abinõuna on rewisjon järgmist kawatsenud:

Reserwohwitseriks kõrgendamisel (ülendamisel) makstakse warustuse abiraha 1000 krooni (praegu 500 krooni). Praegune pensioni määr 300 krooni, kui isik 55 aastat wanaks saanud, kõrgendatakse 500 kr. pääle aastas. Pääle selle tahetakse isikutele, kes teenistuse aja ära teeninud, s. o. 42 aastat wanaks saanud, wõimaldada enne pensioni wanaduseni (55 aastat) jõudmist pensioni kapitaliseeriwat wäärtust kätte saada, mis 3460 krooni pääle on arwatud. Seejuures on sundusliku teenistuse kohuste täitmise aega wähe suurendatud, nimelt 45 päewa iga kolme aasta jooksul, mis ühtlane kõigile wäeliikidele. Samuti on ka reserw-allohwitseride warustuse abiraha 300 kr. päält 600 krooni pääle kõrgendatud. Ühes sellega tahetakse ka nendele wõimaldada pensioni kapitaliseeriwat wäärtust 42 aastaselt kätte saada.

Wäljaminekute wähenemine. 1914 a. väekorralduse järgi olid riigikaitse wäljaminekud umbes 63.000.000 krooni pääle arwatud. Kui selle summa praeguse rahawäär-
tuse järele ümber arwata ja sääljuures arwesse wõtta palgakõrgendusi, siis saaks kogusummas umbes — 127.119.000 krooni. 1922 a. riigikaitse eelarwes oli umbes 90.000.000 krooni ette nähtud, mille juure weel täienduseks tulid, lisaeelarwe 15.000.000 ja ajakalliduse lisa 12.000.000.

Enamuse ettepaneku järgi tõusewad pääle praegu makswa väekorralduse muutmise wäljaminekud ümmarguselt wõetud 73.738.000, parempoolsete eriarwamise järgi 88.834.796 ja sotsialistide eriarwamise järgi 53.936.746 krooni pääle. Pääle selle oleksid weel ühekordsed wäljaminekud materjaalide muretsemiseks enamuse ettepaneku järgi 36.000.000, parempoolsete järgi 42.000.000 ja sotsialistide järgi 25.000.000 krooni, seejuures kõigil 10 aasta pääle ühe-tasa ära jaotatud.

Üleminek uue väekorralduse pääle. Rewisjon on täiel arusaamisel olnud nende raskuste kohta, mis uue väekorralduse läbiwiimisega paratamatult uutest koosseisudest wäljaspoole jääwate isikute paigutamisega tekiwad. Uus korraldus astuks nimelt üks aasta pääle tema wastuwõtmist jõusse. Kõige wastuwõetawamaks on rewisjoni arwamise järgi niisugune korraldus tunnistatud, et uutest koosseisudest wäljajääwad

isikud ülemineku koosseisu määratakse, kusjuures nendele täieliku teenistuse kohuste täitmise sundusel, s. o. kui nemad kõiki teenistuse kohuseid täidavad, täielik palk makstakse.

Lõpusõna. Lõpusõnas ütleb Ü. Kaitseselts, et kõik kolm rewisjoni poolt riigikaitseks väljatöötatud ettepanekut on mittehuloldavad, nimelt: enamuse ja parempoolsete omad sellepärast, et eeldavad liig väikest sõjajõudu ning sotsiaal-demokraatide oma sellepärast, et see sõjajõudude arvu ega väärtuse suhtes isegi minimaalsetele nõuetele ei wasta. Kaitsekorraldus tulla seega täiesti uuesti ja põhjalikult harutamisele wõtta, misjuures järgmist juhtnööriks tuleks wõtta:

Hoolimata sõjapoliitilistest muudatustest olla seisukord siiski niisugune, et ta wõrreldes 1914 a. wäekorraldusega sõjajõu vähendamist ei luba.

Majanduslik seisukord, mis arwatawasti möödaminewa iseloomuga, wõib siiski ka riigikaitse alal teatud määral kokkuhoidmisele sundida, ehk seda rewisjoni aruande järele küll juba sõja ajal, iseäranis aga pääle sõda teostatud, wõrreldes teiste riikide tõelikkude wäljaminekutega.

Arwesse wõttes, et sõjapoliitiline ja majanduslik olukord selgitamata, ei ole kohane kaitse küsimust pikema aja pääle ära otsustada. Nendele korraldustele, mis kawatsetakse kõige päält teostada, tuleb parandatud prowisooriumi iseloom anda, eeldusega, et neid korraldusi mõned aastad tuleb täita, kuni saadud tarwilised põhjalikud andmed alalisema korralduse loomiseks.

Praeguse organisatsiooni raami (üldraami) ei tohi rikuda. Sõjawäe ringkondadesse, rügementidesse ja korpustesse jaotus peab jääma nagu see on, ning need muutused, mis soowitawaks wõi tarwilikuks loetakse, teostatagu rügementides e n e s t e s ja teistes wäeosades sisemiselt. Waatamata walitsewa majandusliku olukorra pääle tuleb lennuasjandus paremini organiseerida, kui seda rewisjon eeldab. Wäljaminekute vähendamist wõiks teenistuse päewade kärpimisega saawutada, kuid selle juures tuleb tähele panna, et õppuseaeg tarwilikult pikk oleks sõjawäelastele, keda kohe pääle mobilisatsiooni waenlasele tegewuswõimeliselt ja wõitlusewalmis wõiks wastu saata. Kui majanduslikud põhjused mitte kõigile niisugust õppust ei luba, siis oleks põhimõtteliselt kasulik, kui täisõppusliste arw piiratakse, selle asemel, et kõigile puudulik õppus antakse. Piiramine ei tohi aga mitte suurem olla, kui seda tarwiliku sõjajõu kokkuseadmise lubab — 1914 a. wäekorralduse järgi arwati jalgwäe rügemendi pääle 700 meest.

Muutustel peab juhtnööriks olema, et see kõik ajutine korraldus on, ning sellepärast olgu kõik võimalused olemas, et kui seda aga majanduslik olukord lubab, kaitsele jälle seda jõudu anda, mida temalt sõjapoliitiline olukord nõuab.

Merikaitse.

Merikaitse, laiemas mõttes meri- ja rannakaitse, küsimuses on rewisjonis arwamised kaheks jagunenud, kusjuures enamuse moodustawad parempoolsed, edumeelsed ja talupoegade liit — 9 häält ja eriarwamise juure jäänud sotsiaaldemokraadid — 4 häält. Pääle selle esineb rewisjoni töist asjatundjana osa wõtnud meriwäe komandöör Lybeck weel oma eriarwamisega, õigemini wastuwälitega rewisjoni arwamiste wastu. Selle wastuwälitega ühineb ka Üldine Kaitseelts.

Rewisjoni arwamise järgi on sõjapoliitiline seisukord seda wõrd paranenud, et see niihästi mannermaa kui ka merikaitsees tuntawaid kärpimisi lubab ette wõtta.

Rewisjon ei rehkenda 1914 a. laewaehituse plaaniga, ning leiab, et weel aeg pole tulnud esineda uue laewastiku plaaniga ja selle juure kuuluwa laewaehituste eeskawaga, waid sellega wõida oodata kuni 30. VI. 1929 aastani, arwates 1-st juulist 1924 a. Sel waheajal peaks merikaitse praegu olemasolewa laewamaterjaaliga läbi saama. Pääle wanemate laewade koosseisust wäljarangeerimist jaotatakse järelejäänud laewad järgmiselt:

Rannalaewastik: 6 soomuslaewa, 3 ristlejat, 8 miinikütti, 10 miinipaati, 7 weelust paati, 3 spetsiaallaewa ja 12 patrullpaati.

Kohalised jõud: 3 soomuslaewa, 1 ristleja, 13 miinipaati, 10 weelust paati, 3 spetsiaallaewa ja 7 patrullpaati.

Materjaalreserw: 5 soomuslaewa, 2 ristlejat, 2 miinikütti, 6 miinipaati, 2 spetsiaallaewa ja 1 korterlaew.

Sellega wäheneks rannalaewastik ja kohalised jõud laewaüksuste suhtes, juhtumisel, et wastawad kawatsused ja riigipäewa otsused oleks täidetud, 4 soomuslaewa, 3 ristleja, 8 miinikütti, 11 miinipaati, 8 weeluse paati ja 1 miinilaewa wõrra, wõrreldes laewastikuga, mis 1924 a. oleks pidanud olemas olema.

Rannalaewastiku miinipaate kawatsetakse tasuehitustega teatawal määral tegewuswõimus hoida, milleks ette pannakse 5 aasta jooksul, iga aasta 5.000.000 kr. uute ehituste pääle ära kulutada. 1900—1911 a. oli wäljaminek samaks otstarbeks 6.240.000 krooni.

Laewastiku harjutusi kawatsetakse suuremas ulatuses kui seni teostada, kuid warustatud (relwastud) laewade arwu tuntawalt kärpida: 60 päält 31 pääle. Pannakse ette, et rahuaegseteks harjutusteks ja sõjawalmis oleks: 1 soomuslaewa diwisjon, 1 miiniküttide diwisjon, 1 miinipaatide laewastik, 1 weeluste paatide laewastik, 1 miinidiwisjon, 1 soomusristleja (soomuslaew) ning teataw arw wähemaid laewu ja lennuparaate.

Ülemwalitsuse, sõjasadamate ja laewatehaste organisatsioonis on kawatus suuremaid kärpimisi ja muudatusi ette wõtta.

Meriwäe koosseisude wähenemine oleks üldiselt järgmine: sõjawäelaste suhtes 22,5%, tsiwil-sõjawäelaste suhtes 28,5% ja tsiwil isikute suhtes 23,5%, kusjuures allohwitseride üldarw 62% wõrra wäheneks.

Rannasuurtükiwäes kawatsetakse samuti koosseisude ja organisatsioonilisi kärpimisi ette wõtta, kusjuures meeste arw 22,1% wõrra wäheneks.

Merikaitse wäljaminekud. 1914 a. plaani järele hoitakse uue korraldusega, wäljaminekuid ümmarguselt 38.900.000 kr. pääle arwates ja praegust raha wäärtust arwesse wõttes, 20.300.000 kr. kokku, s. o. wähe üle 34%. Et eriti rannalaewastikule kui ka rannakindluste asutustele wõimalikult ajakohast relwastust ja lennuasjandusele tarwilikke ehitusi soetada, selleks on ühekordsed wäljaminekud arwatud, 14.000.000 kr., mis 10 aasta pääle jaotatud. Üleminek uue korra pääle oleks samasugune, nagu see mannermaa kaitse uue korralduse küsimuses ette nähtud.

Sotsiaal-demokraatide eriarwamise järgi tuleks weel suuremaid kärpimisi ette wõtta, nii et aastane kulude summa 31.700.000 kr. oleks, järelikult 1914 aasta plaaniga wõrreldes 27.400.000 krooni wähem.

Komandöör Lybek on rewisjoni ettepaneku ja sotsiaal-demokraatide eriarwamise wastu laialdase wastuwäitega esinenud, millega Üldine Kaitseelts ühel arwamisel on. Üldjoontes on wastuwäide järgmine: Rootsi sõjapoliitiline seisukord on küll teatawal määral paranenud selle tõttu, et Wene jõud nõrgendatud ja Soome ning teised Balti riigid iseseiswaks saanud,

kuid selle wastu olla jälle asjaolu, et wõimu tasakaal Wene ja Saksa wahel praegu kadunud, ning wõimalus, et teised, mitte-balti laewastikud Balti meres wõida üles astuda. Wiimase wäite toetuseks tuletab komandöör meelde, et 1922—1923 a. Inglismaal kergete ristlejate ehitamist sellega olla põhjendatud, et niisuguseid laewu olla tarwis — poliitilise sisuga ekspeditsioonideks Balti merde, ühes põhja ja lääne sõiduwetega.

Kuna rewisjonis arwamine on walitsenud, et Rootsi sisseastumisega rahwasteliitu tarwilik ei olla enam nii suurt erapooletuse kaitset ülewal pidada, nagu see 1914 a. ümber oli, siis on komandöör Lybeck arwamisel, et sellega põhjalikku olukorra muutust ikkagi pole saawutatud, järelikult peab tugew erapooletuse kaitse ka nüüd olema. Pääle selle waidleb komandöör Lybeck sellele waatele wastu, mille järele riigikaitse pääaraskus mannermaa sõjawäel lasub, ja arwab, et riigikaitse küsimuses ühte wäeliiki teisega wõrreldes eesõigustatud seisukorda paigutada — lubataw ei ole. Lybecki arwates oli just meriwägi see tegur, kes ilmasõja kestwusel Rootsile wõimaldas kõikumatut erapooletust alal hoida.

Et laewastikku wähegi ajakõrgusel hoida, on komandöör Lübecki arwamise järgi tarwilik aastast uute ehituste summat 11.200.000 kr. pääle suurendada ning pääle selle weel, ühekordse wäljamineku näol, 2 miiniküti ehituskulud.

Rewisjonis on arwamine walitsenud, et kuigi maa- ja merilennuwägi iseseiswate formatsioonidena tegutsewad, olla siiski wõimalik neid ühe üld-ülemuse alla koondada. Sellele oletusele waidleb komandöör Lybeck kindlasti wastu, seletades, et sellega waewalt midagi kokku hoida saab, kuna niisugune korraldus aga lõpmata palju sekeldusi tekitaks.

Komandöör Lybeck wõrdleb inglise sõjalaewade ja rootsi sõjalaewade wanadust ilmasõja lõpul.

Inglise laewad: lahingulaewad 6, lahingu ristlejad 5^{1/2}, kerged ristlejad 4 ja miinikütid 3 aastat.

Rootsi laewad: soomuslaewad 16, ristlejad 20, miinikütid ja miinipaadid 13 aastat.

1927 a. saab rootsi kõige uuem soomuslaew Oscar II 20 aastat wanaks, seega oleks kõigest kolm soomuslaewa järel, Sverige, Gustaf V ja Drottning Victoria; mis selleks ajaks weel esimese klassi laewade hulka wõiks lugeda.

Lõpukokkuvõtte. Waatamata selle pääle, mil wiisil ühel wõi teisel pool kaitseküsimuse pääle waadatakse, olla siiski kõigile selge, et Rootsi kaitseasjandus peab olema sel wiisil kor-

raldatud, et ta wõimaldaks wõitlusewalmis sõjajõudude mobiliseerimist, kes walmis oleks, kui olukord seda nõuab, riiki kaitsma, et teda sõjalistesse sekeldustesse ei tõmmataks, ehk jälle awaliku waenlase wastu, et hoida sõjategewust kuni wiimase wõimaluseni väljaspoole riigi piire. Sellega olla arusaadaw, et kaitseorganisatsioon, kes neid nõudmisi wõib täita, peab sisaldama häädele tegewusbaasidele toetuwa ajakohase laewastiku loomist ja tema alalhoidmist.

Terwe wõi jaotatud sõjawäe teenistuse kohusliste klass.

Rewisjon terwes koosseisus on otsusele jõudnud, et teenistusekohuslised tulewad riigi väljaminekute vähendamise eesmärgiga kahte ossa jagada: „liiniteenistusse“ wõetawateks ja „täiendusreserwi“ määratawateks, nagu sest juba mannermaa kaitses räägitud.

Üldine Kaitseelts arwustab niisugust jaotust kokkuwõetult ja üldjoontes järgmiselt.

Teenistusekohusliste jaotus ei ole uus leitud, waid seda on juba waremalt teostatud, näiteks Wenemaal ning enne sõda, suuremal wõi väiksemal ulatusel Saksamaal, Daanis, Belgias ja mujal. Rootsis on see küsimus mitmel korral kõne all olnud, kuid alati Riigipäewa poolt tagasi lükatud, ja kui jaotuse küsimus nüüd uuesti otsustamisele tuleb, siis oleks Üldise Kaitseeltsi arwates selle probleemi lahendamisel kõige ägedamad waidlused.

Teenistusekohusliste jaotus on tingitud kahest faktorist: riigi rohkearwulisest rahwamassist ja riigi majanduslikust seisukorrast, wõi neist mõlemist. Kui majanduslik seisukord paratamatult kokkuhoidmisele sunnib, on kawatsetud seda teenistuspäewade vähendamisega saawutada. Selle teostamiseks on olemas kaks teed: kas kõigile teenistusaega lühendada, wõi anda ühele osale täisõppust, kuna teine osa ainult wõrdlemisi lühikeseeajalise algõpetuse saaks. Esimesel juhtumisel langeks sõjawäe üldine wäärtus, teisel — wäheneks kohe sõja algusel wõitluswõimeliste arw.

Üldise Kaitseeltsi arwamise järgi on mõistlik väljaõpetate piiramine wähem hädaohtlik riigikaitsele, kui kõigi teenistusekohusliste õppeaja kärpimine, sest praegusel ajal, kus sõjatehnika kiirelt edeneb, on halwasti õpetatud sõjawägi wäärtusetum kui kunagi waremalt.

Jaotus iseenesest ei ole aga kerge ülesanne, kui täiesti õiglast ja erapooletut jaotust teostada.

Enamuse ettepaneku järgi oleks jaotus järgmine :

1. Liiniteenistusse võetakse: a) teenistusekohuslised, kes üliõpilase eksami sooritanud või pääsetunnistuse (lõputunnistuse) gümnaasiumi kolmandast ringist saanud, või mõnes teises õppeasutuses wastavad teadmised omandanud, samuti ka isikud, kes merimeeskoolis kapteni, tüürimehe või masinisti eksami ära teinud esimeses ehk teises klassis (1 ja 2 klassi kaptenid, tüürimehed ja masinistid); b) merimees-majadesse sissekirjutatud masinistid ja kütjad, ning teised merimees-majasse sissekirjutatud isikud, kes kuus kuud või rohkem merisõidul olnud; c) teenistusekohuslised Gottlandi sissekirjutuse ringkonnast; d) teenistusekohuslised, kes wabatahtlikult teenistusse astuvad, kui neid liiniteenistusse kõlbulikeks leitakse, ja e) teistest teenistusekohuslistest, lähemate juhtnööride järgi, mida kuningas teatab, nii palju, et meeste aastaarw täidetud saaks, s. o. mannermaa wäkke 14.075 meest, sinna hulka lit. a all äratähendatud arwatud, kuid mitte need, mis lit. lit. a ja c all, ja meriwäkke 2.960 meest, sinna hulka arwatud lit. lit. b ja d all äratähendatud, kuid mitte need, mis lit. a all.

2 Täiendusreserwi määratakse: a) teenistusekohuslised, keda kehaehituse ja muudel põhjustel ei leita kõlbulikeks liiniteenistusse määrata ja keda 1. ptk. lit. lit. a, b ja c alla ei wõi asetada; b) teenistusekohuslised, kelle liiniteenistusse määramine nende omastele suuremaid raskusi tekitaks ja keda 1. ptk. lit. lit. a, b ja c alla ei wõi asetada ja c) teised teenistusekohuslised, keda 1. ptk. kohaselt teenistusse (liiniteenistusse) pole wõetud.

3. Kui liiniteenistusse wõetud teenistusekohuslise suhtes pärast niisugune seisukord tekib nagu 2. ptk. lit. b ära tähendatud, wiiakse ta, kuninga poolt antud lähemate juhataste kohaselt, täiendusreserwi üle.

Niisuguse täiendusreserwi ülewiidud teenistusekohuslise asemele, samuti kuningalt saadud lähemate juhataste kohaselt, wõetakse täiendusreserwist mees, kes sinna 2. ptk. lit. c põhjal määratud.

4. Kui teenistusekohuslise suhtes, kes täiendusreserwi määratud, pääle sissekirjutust, kuid enne teenistuse algust, niisugune seisukord tekkinud, et teda oleks pidanud 1. ptk. lit. lit. a wõi c alla asetama, siis wiiakse ta liiniteenistusse üle.

Pääraskus õiglasel jaotusel on Üldise Kaitseseltsi arwamise järgi selles, et perekonna olusid ikkagi wõimata on täpselt kind-

laks teha, ning et selle juures lubamata abinõusid tarwitusele wõetakse, pääle selle tuleb haiguse simuleerimisi ette j. m. Oleks küll kõige erapooletum, kui liiniteenistuse ja täiendusreserwi loositõmbamine otsustaks, kuid selle wastu olla rootslastele sisse juurdunud, et: seaduse ees on kõik ühesugused, teiste sõnadega — kõigi teenistusaeg olgu ühesugune ja ei mingit loosimist.

Kui praeguse majandusliku seisukorra juures jaotus siiski möödapääsmatu, siis tekib omakord küsimus, mil wiisit seda teosta, s. o. millal jaotust teha. Üldine Kaitseselts arwab selleks kaks teed leiduwat: jaotus kohe sissekirjutusel ja jaotus pääle teatawa aja teenistuses olemist. Wiimane tee oleks selle poolest soowitaw, et siis liin parema koosseisu saaks, kuid see tekitaks liinimeeste hulgas rahulolematust ja süüdistusi, et jaotusel sõjawäeline poolehoid walitseb, päälegi saaks mõni hooletu ja laisk täiendusreserwi määratud. Sellépärast tulla sissekirjutusel jaotuse juure jääda.

Liiniteenistusse wõetawatelt tulla, niihästi kehaliselt kui hingeliselt, rõhkem nõuda, kui seda praegu tehakse, sest pääle 1914 a. wäekorralduse maksmahakkamist on sellele lähemalt järgnewatel aastatel mitte wähem kui 6,7% teenistusse ilmunud koguarwust riwist riwituks üle wiidud. Kui see ka edaspidi nõnda oleks, jääks tegelik sõjajõud liig tähtsusetuks. Kõige õiglasem oleks, kui järgmine aastaklass eelmisel aastal wälja kukkunud meesarwu täiendawalt annaks.

Kokku wõte.

1. Kategooria jaotus ei ole enesest juba midagi püüdmiswäärilist, iseäranis siis, kui see loosimisega seotud.

2. Kui nüüd majanduslistel põhjustel jaotus maksma pannakse, siis peab kindlaks tehtama, et see on ajutine korraldus, seega mitte selleks tarwitusele wõetud, et seda tulewikus sõjawäeteenistuse kohuse täitmisel aluseks wõtta.

3. Ühtegi kolmest ettepanekust ei wõi praegusel kujul hääks kiita põhjusel, et nende järgi ainult mittejatkuwat sõjajõudu wõib kokku seada.

4. Kui kategooria jaotus wastu wõetakse, siis peab aastane meeste arw nii suur olema, et tarwiliku sõjajõu nõue saaks täidetud. Seega jääks loosimine ära ja määramist wõiks täiesti harilikult toimetada.

Ülewaatlik tabel waidluste kohta sõjawäe üksuste arwu suhtes 1914 aasta sõjawäekorralduse ja kaitserewisjoni ettepanekute wahel.

	Jalgwägi.	Ratsawägi.	Suurtükkwägi.
1914 aasta wäekorralduse järele	28 rügementi, üldse 83 pataljoni.	8 rügementi ja üks korpus, üldse 52 eskadroni.	8 rügementi ja 2 korpust, üldse 91 batareid ja kompaniid.
Parempoolsete eriarwamine.	28 rügementi, üldse 81 pataljoni.	8 rügementi, üldse 29 eskadroni.	8 rügementi ja 3 korpust; alaline patareidesse jaotus ei ole ettepanekus ära tähendatud.
Enamuse ettepanek.	21 rügementi, üldse 62 pataljoni.	5 rügementi, üldse 22 eskadroni.	7 rügementi ja korpust; alaline patareidesse jaotus ei ole ettepanekus ära tähendatud.
Sotsiaal - demokraatide arwamine.	15 rügementi, üldse 45 pataljoni.	3 rügementi, üldse 13 eskadroni.	5 rügementi ja 2 korpust; alaline patareidesse jaotus ei ole ettepanekus ära tähendatud.

TABEL nr. 2.

Tabel sõjawäekohusliste aastaklassi jaotamise kohta (pääle üliõpilaste ja nendega ühewääriliste ning Gottlandi sissekirjutamise raioonist).

Praegu maksvate seaduste (korralduste) järele	Sõjariistukandjaid: umbes 34.200.	Mitte-sõjariistukandjaid umbes 4.300—38.500.
Parempoolsete eriarwamise järele	Liiniteenistusse : 18.105=46,9 ⁰ / ₀	Täiendusreserwi : 20.395= 53,1 ⁰ / ₀ —38.500.
Enamuse, ettepaneku järele	Liiniteenistusse : 14.075=36,5 ⁰ / ₀	Täiendusreserwi : 24.425=63,5 ⁰ / ₀ —38 500.
Sotsiaal-demokraatide eriarwamise järele	Liiniteenistusse. 10.140=26,1 ⁰ / ₀	Täiendusreserwi : 28.360=73,9 ⁰ / ₀ —38.500.

Murdjoon näitab waitekorda wäljaõpetatud ja täiendusreserwis olijate wahel.

TABEL nr. 3.

Tabel liiniteenistusse wõetud teenistusekohusliste jaotuse kohta sõjawäe liikide järele (wõireldes praegu makswa korraldusega).

	1914 a. wäljaarwamise järele.	Parempoolsete eriarwamise järele.	Enamuse ettepaneku järele.	Sotsiaal-dem. eriarwamise järele.
Jalgwägi	19.319	12.800	9.910	7.100
Ratsawägi	1.580	675	455	260
Suurtükiwägi	3.125	2.190	1.740	1.440
Inseneriwägi	1.252	1.060	890	585
Woor	1.440	950	710	475
Intendantuur	284	300	240	150
Lennuwägi	—	130	130	130
Kokku	27.000	18.105	14.075	10.140

Tabel tegeliku ülemuste arvu kohta, võrreldes 1914 a. väekorraldusega ja kaitserewisjoni eriarvamistega ning ettepanekuga (muusikakoorid kaasa arvamata).

	Ohvitserid:										Allohvitserid:				Alam-käsitajad:			
	Kindralid:	Kolonellid:	Kolonel-leitnandid	Majorid	Kaptenid	Leitnandid	Alam-leitn. ja lipnikud.	K O K K U	Lipjunkrud.	Sersandid.	K O K K U	I klass:	II klass:	Furjerid.	Kapralid.	Witse-kapralid	K O K K U	
1914 a. väekorralduse järele	15	52	70	153	852	1056	459	2657	710	1262	1972	654	1429	2059	1419	5563		
Parempoolsete eriarvamise järele	15	52	64	126	723	951	381	2312	541	917	1458	625	1249	1450	930	4254		
wähennemine { arvus	—	—	6	27	129	105	78	345	169	345	514	29	180	609	489	1309		
{ % — des	—	—	8	18	15	10	17	13	24	27	26	5	12	29	34	24		
Enamuse ettepaneku järele	13	42	54	102	589	783	325	1908	425	740	1165	489	1007	1162	766	3424		
wähennemine { arvus	2	10	16	51	263	273	134	749	285	522	807	167	422	897	653	2139		
Sotsiaal-demokraatide eriarvamise järele	13	19	23	33	30	26	29	28	40	41	41	25	30	43	46	38		
wähennemine { arvus	10	32	41	80	479	569	239	1450	311	526	837	354	674	777	493	2298		
{ % — des	5	22	31	73	373	487	220	1207	399	732	1135	300	300	1282	926	3265		
	33	42	44	48	44	46	48	45	56	58	58	46	53	62	65	59		

*) Kui lennuwäe inspektori koht meriwäe komandööriga täidetakse, siis väheneb arw veel ühe võrra.

Tabel teenistuse aja pikkuse kohta ning selle jaotus liimiteenistusse wõetawate teenistusekohusliste suhtes (1914 a. wäeteenistuse kohuse seaduse järgi sõjariistu kanda wõimeliste teenistusekohusliste kohta).

	Esimese teenistuse aja arw	Talwine nekru-tite kool	1. kordu w õppus		2. kordu w õppus		3. kordu w õppus		Üldiselt päiwi	Reserwi õppus	Maakaitse õppus
			Päewade arw		Päewade arw		Päewade arw				
			Aasta	Päewade arw	Aasta	Päewade arw	Aasta	Päewade arw			
Üliõpilased ja nendega ühewäänilised	401—425	—	2	42—30	3	42—20	—	—	485	15	5
Enamus ja parempoolsed	330—340	—	4	35—25	—	—	—	—	365	—	c)
Sotsiaal-demokraadid	295—305	—	4	35—25	—	—	—	—	330	—	—
Jalgwägi:											
1914 a. sõjawäe teen. koh. sead.	250	—	2	30	3	30	4	30	340	15	5
Enamus ja parempoolsed	175	30 ^{a)}	3	25	8	25	—	—	255 ^{b)}	—	—
Sotsiaal-demokraadid	105	—	2	25	3	25	8	25	180	—	—
Alam-käsutajad ja spetsialis:											
1914 a. seaduse järgi.	310	—	2	30	3	30	4	30	400	15	5
Enamus ja parempoolsed	315 ^{d)}	—	3	25	8	25	—	—	365	—	c)
Sotsiaal-demokraadid	165	—	2	25	3	25	8	25	240	—	—
Ratsawägi:											
1914 a. seaduse järgi.	281	—	2	42	3	42	—	—	365	25	5
Enamus ja parempoolsed	280	—	2	35	3	35	—	—	350	—	e)
Sotsiaal-demokraadid	170	—	2	35	3	35	—	—	240	—	—
Wälja suurtükivägi : e)											
1914 a. seaduse järgi.	281	—	2	42	3	42	—	—	365	25	5
Enamus ja parempoolsed	280	—	2	35	3	35	—	—	350	—	—

MÄRKUSED

a) Mitte Gottlandi sissekirjutuse ringkonda kuuluwatele.

b) Ekmanija Bengtssoni ning Nilssoni eriarwamise järgi 230 päewa, ühe kordumisõp. wähandamisega.

c) Üks maakaitse õppus aastaklassi 20% üldmeesarwule.

d) Teenistusekohusliste Gottlandi sissekirjutuse ringkonnast wäheneb aeg 30 päewa wõrra.

e) 1914 a. seaduse järgi ka kindluse suurtükivägi.

f) Kindluse inseneriwäe

MÄRKUSED

	1. korduv õppus		2.-3. korduv õppus		3. korduv õppus		Päevade arv	Uldiselt päevi	Reservi õppus	Maakaitse õppus
	Aasta	Päevade arv	Aasta	Päevade arv	Aasta	Päevade arv				
Kindluse suurtükivägi:										
1914 a. seeduse järgi...	3	35	4	35	—	—	—	365	15h)	5
Enamus ja parempoolsed...	5	30	—	—	—	—	—	350	—	c
Sotsiaal-demokraadid...	2	35	3	35	—	—	—	240	—	—
Inseneriwägi:										
1914 a. seeduse järgi...	2f)	35	3f)	35	—	—	—	365	25g)	5
Enamus ja parempoolsed (insen. wäeosade kohta, ilma raadioteen. olijate)...	3	35	6	35	—	—	—	350	—	c)
Raadioteenistuses olijad	4	35	—	—	—	—	—	350	—	c)
Sotsiaal-demokraadid...	2	35	3	35	—	—	—	240	—	—
Woor:										
1914 a. seeduse järgi (woori ja haigekandjate teenist. aeg)...	2	30	3	30	4	30	—	240	15	5
Haigetalitus...	2	30	4	30	—	—	—	240	15	5
Enamus ja parempoolsed:										
Wooriteenistus...	5	25	—	—	—	—	—	—	—	h)
Fluoteenistus...	5	25	—	—	—	—	—	—	—	h)
Haigetalituse teenistus...	2	25	3	25	8	25	—	180	—	h)

g) Kindluse inseneriwäeosades 15 päewa.
 h) Üks maakaitse õppus 15 päewa kestwusel aastaklassi 20% üldmeesarwust.
 i) 3 wõi 4 aastal.
 j) 4 wõi 5 aastal.

MÄRKUSED

	Esimeseteenistuse ajajärgu päevade arv	Talvine nekrutite kool	1. korduuvõppus		2. korduuvõppus		3. korduuvõppus		Üldiselt päivi	Reservi õppus	Maakaitseõppus
			Hasta	Päevade arv	Hasta	Päevade arv	Hasta	Päevade arv			
Sotsiaal-demokraadid:											
Wooriteenistus	130	—	2	25	4	25	—	—	180	—	—
Autoteenistus	155	—	4	25	—	—	—	—	180	—	—
Haigetalituse teenistus	105	—	2	25	3	25	8	25	180	—	—
Alamkäsitajad ja spetsialistid:											
1914 a. seaduse järgi . . .	275	—	2	30	3 ¹⁾	30	4 ¹⁾	30	365	15	5
Enamus ja parempoolsed: woori- ja autoteenistus	300	—	5	25	—	—	—	—	325	—	h)
haigetalituse teenistus . .	275	—	3	25	8	25	—	—	325	—	h)
Sotsiaal-demokraadid:											
Wooriteenistus	190	—	2	25	4	25	—	—	240	—	—
Autoteenistus	215	—	4	25	—	—	—	—	240	—	—
Haigetalituse teenistus	165	—	2	25	3	25	8	25	240	—	—
Intendantuur:											
1914 a. seaduse järgi . . .	210	—	4	30	—	—	—	—	240	15	5
Enamus ja parempoolsed	125	30	5	25	—	—	—	—	180	—	h)
Sotsiaal-demokraadid . . .	130	—	2	25	4	25	—	—	180	—	—
Alamkäsitajad ja spetsialistid:											
1914 a. seaduse järgi . . .	275	—	2	30	3 ¹⁾	30	4 ¹⁾	30	365	15	5
Enamus ja parempoolsed	275	—	5	25	—	—	—	—	300	—	h)
Sotsiaal-demokraadid . . .	190	—	2	25	4	25	—	—	240	—	—